

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

14de jaargang nr.5

15 september 1985

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Penningmeester : A. Verbeke

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amandsberg - Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent.

Lidgeld : 250 fr. per jaar. Buitenland : 350 fr. per jaar. Steunende leden :
500 fr. per jaar. Beschermden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

Joseph Paelinck (1781-1839). Leven en werk.	260
Inventaire archéologique : De pomp op de Zandberg.	271
De kazerne op de Kattenberg, nu de "Léopold".	273
Heeft het "Huizeken van Maastricht" zijn vierde uitgave te Gent gemist ?	296
Jan Boeksent.	298
Vivan Lène (Herinnering aan de Mobilisatie-periode-Winter 1939)	303
Bibliografie.	306
Onze Gentse keukenrubriek.	307
Vraag en Antwoord.	309
Aanvullende ledenlijst.	310

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecen-
trum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijn-
hof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uit-
genomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheca-
resse : Mevr. A. Eggermont.

Beheer : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, 9000 Gent.

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149,
9110 Sint-Amandsberg - Gent.

JOSEPH PAELINCK (1781-1839). LEVEN EN WERK.

De kunstschilder Joseph Paelinck werd geboren te Oostakker op 20 maart 1781, als zoon van Antoon Paelinck en Jeanne De Winne. Reeds op jeugdige leeftijd toonde hij aanleg voor de tekenkunst. Aldus werd de jongeman opgemerkt door de heer Morel de Boucle, de plaatselijke kasteelheer, die hem de mogelijkheid gunde om tekenlessen te volgen aan de Gentse Academie. Pieter-Frans De Goesin-Verhaeghe, leraar van Paelinck, nam hem vervolgens onder zijn bescherming en liet hem toe z'n artistieke studies ononderbroken te vervolgen. Al was zijn materiële situatie toen verre van benijdenswaardig, toch bleek Paelinck een veelbelovend talent te zijn. Als jonge kunstenaar maakte hij snel vorderingen. Op het Gentse Salon van 1802 behaalde hij reeds een prijs. Hierdoor werden hem de middelen verschaft om naar Parijs te trekken. Door de persoonlijke inzet van Jacques-Louis David, de toekomstige hofschilder van Napoleon, zou Paelinck in 1803 vrijgesteld geweest zijn van de conscriptie of dienst in het Franse leger. Te Parijs bezocht hij het atelier van David. De jonge Paelinck kwam er volledig onder de invloed van het toen heersende Neoclassicisme; in de schilderkunst stond de geïdealiseerde evocatie van episodes uit de klassieke Griekse en Romeinse literatuur en geschiedenis centraal; de kunstenaars dienden hun doeken te bevolken met helden, goden en godinnen uit de antieke wereld. Niettegenstaande hij nu weliswaar leerling van de Neoclassicist David was, bleef Paelinck toch bewondering koesteren voor Rubens en Van Dyck. In 1804 nam hij deel aan de prijskamp welke door de Gentse Academie werd ingericht. Met als gegeven onderwerp "Het oordeel van Paris" (Gent, Museum voor Schone Kunsten) behaalde hij de eerste prijs, nl. een gouden medaille ter waarde van 40 dukaten. Voor de Sint-Baafskathedraal te Gent schilderde hij "De H. Coleta krijgt de toelating van de Gentse schepenen om een klooster op te richten". Op het kasteel van Saint-Cloud, nabij Parijs, schilderde Paelinck het staatsieportret van keizerin Joséphine. Het werd door de Stad Gent besteld als tegenhanger voor het portret van Napoleon door Mvr. Benoist, en was bestemd voor een zaal van het stadhuis (thans in het Museum voor Schone Kunsten). Het werd op het Gentse Salon van 1808 tentoongesteld, samen met een "Kuisse Suzanna", een "Aeneas en Venus", het reeds vermelde "Oordeel van Paris" uit 1804, en een zelfportret.

Ondertussen was Paelinck in 1805 naar Gent teruggekeerd. Door toedoen van de heer De Loose-De Potter werd de kunstenaar voor enige tijd aangesteld tot leraar aan de Stedelijke Academie alhier. Hij kreeg o.a. de opdracht het portret te schilderen van Charles Faipoult, de door Napoleon benoemde prefect van het departement van de Schelde. Nogmaals door toedoen van de heer De Loose, verschaft de stedelijke overheid hem in 1806

Portret van de schilder J. Paelinck, door F.J. Navez, 1826. Brussel, Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België. (Copyright A.C.L. - N° 114888)

vervolgens de mogelijkheid om drie jaar in Italië te vertoeven. Hij verbleef er echter tot in 1812. Ginds ontmoette hij o.a. de schilders J. Odevaere en D. Ingres. In opdracht van Napoleon schilderde Paelinck een thans verloren "Verfraaiing van Rome door keizer Augustus", in het Palazzo del Quirinale te Rome. In 1811 zond Paelinck twee schilderijen naar Gent : een modello voor een "Gekruisigde Christus" en een "Oude man met strohoed, uit de omgeving van Rome". Dit laatste werk schonk hij aan de Gentse Vereniging voor Schone Kunsten. In datzelfde jaar realiseerde hij een groots werk voor de Sint-Michielskerk te Gent, nl. "De ontdekking van het Ware Kruis"; de kunstenaar heeft er het moment in beeld gebracht waarbij de H. Macharius, teneinde het Ware Kruis te onderscheiden van de andere exemplaren die keizerin Helena te Jeruzalem had gevonden, ze door een stervende laat aanraken zodat deze miraculeus opstaat. Dit grote doek was besteld door de lokale broederschap van het H. Kruis. De kostprijs bedroeg 4.000 frank. Het werd door velen als het meesterwerk van de schilder beschouwd. Het was inderdaad een geslaagde poging om het Neoclassicisme te verzoenen met de grote Vlaamse schilderstraditie. Het schilderij werd dan ook een van de blikvangers op het Gentse Salon van 1812. Het doek kende een dusdanig succes dat de kunstenaar er een aantal kleinere replieken van maakte voor enkele verzamelaars. Op hetzelfde Salon had Paelinck ook nog een "Calvarie" ingezonden, die hij aan de kerk van z'n geboortedorp schonk, en verder nog een modello voor een "Allegorie op de geboorte van de koning van Rome", en een "H. Familie" waarmee hij de heer De Loose bedacht. Op het Gentse Salon van 1814 was de kunstenaar vertegenwoordigd met een "Venus en Adonis", modello's voor "De ontdekking van het Ware Kruis", "Loth en zijn dochters vluchten uit Sodom", "De boodschap des engels", alsook een paar portretten en de reeds in 1812 getoonde "Calvarie" en "H. Familie". In 1814 schilderde Paelinck tevens de portretten van koning Willem I en van diens echtgenote. Hij verbleef nu vaker te Brussel. Hij maakte er kennis met Barbe-Joséphine Maelcamp, een jongedame van goeden huize, met wie hij op 3 mei 1815 in het huwelijk trad.

Ondertussen nam de reputatie van de schilder steeds toe, zowel in binnen- als in buitenland. Ook onder het Hollands bewind. Het ontbrak de kunstenaar geenszins aan officiële opdrachten en eerbetuigingen. Op 21 oktober 1815 werd hij aangesteld tot hofschilder van de koningin der Nederlanden. Baron d'Hoogvorst, burgemeester van Brussel, had hem een atelier ter beschikking gesteld in het stadhuis aldaar, en bestelde hem bovendien een schilderij voor z'n eigen verzameling. Paelinck vervaardigde nog portretten van Willem I en van zijn echtgenote, in meerdere exemplaren, bestemd voor de hoven van Den Haag, Berlijn en Londen; een koningsportret uit 1818 bevindt zich nog in het Brusselse stadhuis, een ander uit 1819 hoort toe aan het Rijksmuseum te Amsterdam. Paelinck diende ook andere leden

J. Paelinck, "De vinding van het ware kruis", 1811. Gent, Sint-Michielskerk. (Copyright A.C.L.-N° 207034)

Van dit werk zijn verscheidene exemplaren op klein formaat bekend, evenwel met varianten in de kompositie (Gent, Museum voor Schone Kunsten; Mons, Sint-Niklaaskerk; Gent, private verzameling).

van de familie der Oranjes te portretteren, w.o. prinses Marianne. Tevens schilderde hij het portret van Lord Clantarty, Engelse ambassadeur te Den Haag, en andere aanzienlijke personages.

In 1816 kwam de uit Frankrijk verbannen David zich te Brussel vestigen. Hij ontmoette er zijn Belgische leerlingen, Navez, Odevaere, en vanzelfsprekend ook Paelinck, die nu permanent in de Zennestad woonde. Onze kunstenaar kocht er zich een groot huis in de Komediëntenstraat. Hij liet er een ruim atelier bijbouwen. Hij had het plan opgevat een enorm doek, dat "De veldslag van Waterloo" moest voorstellen, te realiseren. Doch verder dan enkele voorbereidende studies kwam het eigenlijk niet. Op het Gentse Salon van 1817 ontving Paelinck een medaille voor een "Calvarie", geschilderd voor de kerk van Sleidinge. In 1818 schilderde hij het grote groepsportret van de familie Snoy-Cornet de Grez (kasteel van Bois-Seigneur-Isaac). In 1819 werd zijn doek "De Emmausgangers" in het stadhuis van Gent tentoongesteld. De opdrachtgever ervan, de heer Limnander-Diericx, burgemeester van Evergem, schonk het aan de kerk van zijn gemeente. De schilder gaf een repliekje van dit werk aan de heer De Loose.

In 1820 won Paelinck opnieuw de wedstrijd van de Academie van Gent, met een onderwerp dat ontleend was aan de Ephesiaca van de Griekse auteur Xenophon van Ephese, nl. "De schone Anthia begeeft zich met haar gezellinnen naar de tempel van Diana te Ephese". Met dit bekoorlijke doek (Gent, Museum voor Schone Kunsten), ontving hij nog eens een gouden medaille én een bedrag van 3.000 frank. Het schilderij is inderdaad één van de fraaiste verwezenlijkingen van de meester. Door tijdgenoten werd het dan ook erg geapprecieerd.

Steeds in 1820 werd Paelinck in de Orde van de Belgische Leeuw verheven. Op het Gentse Salon van 1823 behaalde de schilder een zoveelste medaille met z'n "Opschik van Psyché". Het jaar daarop werd dit doek aangekocht door de koning der Nederlanden (thans in het Rijksmuseum te Amsterdam). In 1825 schilderde hij een "Portret van Antoon Sanderus", in opdracht van Karel Van Hulthem (thans in het Oudheidkundig Museum van de Bijloke te Gent). In 1828 borstelde Paelinck een voorstelling van koning Willem I, die een smeekschrift ontvangt van kanunnik Triest, in tegenwoordigheid van schepen Kervyn de Volkaersbeke, ten voordele van de begijnhoven, in 1825 (Gent, Klein Begijnhof, huis v.d. Grootjuffrouw). Uit 1829 dateert het portret van Jozef Van Crombrugge, advocaat en burgemeester van Gent (Oudheidkundig Museum van de Bijloke), alsook dat van Mgr. Nicolas Alexis Ondenard (Namen, Bisschoppelijk Paleis). In 1830 schilderde Paelinck een "Aanbidding der herders" voor de Sint-Catharinakerk van Wachtebeke. Twee jaar later schilderde hij een "Juno", ook weer in opdracht van Van Hulthem (Gent, Museum voor Schone Kunsten). Op het Gentse Salon van 1832 was hij vertegenwoordigd met "De terugkeer van Tobias" (kerk van Sint-Maria-Oudenhove), en een "Dans der

J. Paelinck, "De schone Anthia begeeft zich aan het hoofd van haar gezellinnen naar de tempel van Diana te Ephese", 1820. Gent, Museum voor Schone Kunsten. (Copyright A.C.L.-N° 45742)

muzen". Dit laatste werk werd hem besteld door senator Heyndrickx, voor het salon van diens kasteel te Destelbergen, samen met een "Allegorie van de schoonheid", "Apollo en enkele muzen", en "Het oordeel van Midas". Paelinck schilderde nog enkele religieuze onderwerpen, w.o. "Het vertrek van Tobias" (kerk van Opbrakel), "De verering van het H. Hart" (kerk van Rupelmonde), "De Hemelvaart van Maria", (kerk van Muizen), "De vlucht naar Egypte" (Sint-Kathelijnekerk te Mechelen), en enkele portretten (Brugge, Sint-Sebastiaansschuttersgilde).

In de kunstwereld had zich ondertussen een ingrijpende wijziging voorgedaan. Het Neoclassicisme had de plaats moeten inruimen voor de Romantiek. Dit was zeker niet naar de zin van onze kunstenaar. Paelinck poogde zich hoe dan ook min of meer aan de nieuwe stijlrichting aan te passen. Zo schilderde hij "De troonsafstand van keizer Karel V" en een "Keizer Karel stelt de door hem uit Tunis bevrijde slaven voor aan zijn dochter Margareta, te Napels". Doch het mocht niet baten. Op het Brusselse Salon van 1836 werden de beide schilderijen niet bepaald gunstig onthaald, noch door het publiek, noch door de kritiek. Hierdoor teleurgesteld en verbitterd, besloot Paelinck z'n eens zo succesrijke en briljante schilderscarrière op te geven. In datzelfde jaar werd hij nog wel benoemd tot leraar aan de Academie van Brussel. Deze functie bleef hij waarnemen tot aan zijn dood. Op 26 april 1839 werd hij Ridder in de Leopoldsorde. Joseph Paelinck overleed te Elsene op 19 juni 1839. De uitvaart vond plaats in het parochiekerkje van deze gemeente. De leraars van de Brusselse Academie kwamen er hun collega de laatste eer bewijzen.

Tegenwoordig beschouwt men Paelinck zowat als dé vertegenwoordiger van de Gentse Empire-schilderkunst. We kunnen gerust stellen dat hij niet zonder talent was. Z'n werken vertonen alleszins een beheerst vakmanschap; compositie, tekening en koloriet zijn steeds verzorgd en harmonisch op elkaar afgestemd. Daarbij komt nog het elegante en zelfs aantrekkelijke karakter dat zo typisch is voor vele van z'n werken.

Door z'n vlijt enerzijds, en door z'n hoge beschermingen anderzijds, wist Paelinck een bevredigende sociale en materiële status te bereiken.

Mede door studiereizen naar Parijs en Rome, en door contacten met erkende meesters zoals David en Ingres, kon Paelinck z'n artistieke bagage verrijken. Zijn werken werden regelmatig tentoongesteld, vooral op de Gentse en Brusselse Salons. Het succes kwam vroeg en haast vanzelfsprekend. De kunstenaar liet een vrij aanzienlijke produktie na, al bestaat deze bijna uitsluitend uit historiestukken en portretten. Zijn werken zijn echter weinig vertegenwoordigd in de musea (uitgezonderd de Gentse). In kerken en in private verzamelingen treft men er wel meer aan.

Onder de leerlingen van Paelinck rekenen we H. De Coene (1789-1866), Th. J. L. Geirnaert (1791-1859), Ch. Picqué (1799-1869), F. Bodumont (1808-1829), F. De Vigne (1806-1862), E. De Biefve (1809-1882), en zelfs

J. Paelinck, "De aanbidding der herders", 1830. Wachtebeké, St.-Catharinakerk.
(Copyright A.C.L. - N° 80781)

de tweede vrouw van de meester : Louise-Françoise Horgnies (°1805); in 1829 wist zij een prijs te behalen met haar schilderij "De H. Cecilia" (Gent, Museum voor Schone Kunsten), waarvan de elegante en geïdealiseerde stijl verwant is aan deze van de werken van haar echtgenoot.

Tenslotte nog iets over Paelinck als verzamelaar. Gedurende z'n hele loopbaan verwierf hij tal van oude boeken, prenten en manuscripten. Hij bezat o.a. 178 originele gravures van Albrecht Dürer. De gehele collectie werd in 1860 te Brussel geveild en bracht toen zo'n 60.000 frank op.

D. VERVENNE

SELECTIEVE BIBLIOGRAFIE

- Alvin, L., *Compte-rendu du Salon d'exposition de Bruxelles*, Brussel, 1836, pp. 307-314
- Annales Beligiques des Sciences, Arts et Littératures, vol. I (1818), pp. 88-89, vol. IV (1819), pp. 20-41
- Bast, L. De, *Annales du Salon de Gand et de l'école moderne des Pays-Bas*, Gent, 1823, passim
- Bénézit, E., *Dictionnaire critique et documentaire des peintres ...* vol. VIII, Parijs, 1976, p. 79
- Berko, P. & V., *Dictionnaire des peintres belges nés entres 1750 & 1875*, Brussel-Knokke-Zoute, 1981, p. 512
- Busscher, E. De, *Précis historique de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand, de 1808 à 1845*, Gent, 1845, passim
- Claeyns, P., *Les expositions d'art à Gand, 1792-1892. Essai historique*, Gent, 1892, passim
- Claeyns, P., *Mémorial de la ville de Gand, 1792-1830*, Gent, 1902, passim
- Coekelberghs, D., *Les peintres belges à Rome de 1700 à 1830*, Brussel-Rome, 1976, pp. 246-251, 460-461
- Denecker, H., *De schilderkunst van de 19de en 20ste eeuw*, in : Gent, Duizend Jaar Kunst en Cultuur, vol. I, Gent, 1975, pp. 295, 309
- Fierens, P., *La peinture au dix-neuvième siècle*, in : L'Art en Belgique, Brussel, s.d., pp. 439-440
- Flippo, W.G., *Lexicon of the Belgian romantic painters*, Antwerpen, 1981
- Goethals, F.-D., *Histoire des Lettres, des Sciences et des Arts, en Belgique (...)*, vol. II, Brussel, 1840, pp. 436-452
- Heins, M., *Paelinck*, in : Biographie Nationale, vol. XVI, Brussel, 1901, kol. 448-452
- Immerzeel, J., *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders (...)*, vol. II, Amsterdam, 1843, pp. 290-292
- Jardin, J., *Du, L'art flamand*, vol. III, Brussel, 1897, pp. 117-120
- Kervyn de Volkaersbeke, *Les églises de Gand*, vol. II, Gent, 1858, pp. 90-91, 331, 358
- Lemonnier, C., *Histoire des Beaux-Arts en Belgique*, Brussel, 1881, passim
- Messager des Sciences Historiques de Belgique, jg. 1839, pp. 308-310 jg. 1860, pp. 520-521

J. Paelinck, "Juno", 1832. Gent, Museum voor Schone Kunsten. (Copyright A.C.L.-
N° 50127)

- Nagler, G.K., *Neues Allgemeines Künstler-Lexikon (...)*, vol. XII, Leipzig, 1835-1852, pp. 17-18
 - Siret, A., *Dictionnaire des peintres (...)*, vol. II, Brussel-Parijs-Leipzig-Londen, 1883, p. 122
 - Sunaert, A.P., *Catalogue descriptif du Musée de la ville de Gand (...)*, Gent, 1870, pp. 99-101, 145, 148-149
 - Thieme, U & Becker, F., *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler (...)*, vol. XXVI, Leipzig, 1932, p. 134
 - Vanderhaeghen, F., *Bibliographie gantoise*, vol. IV, Gent, 1862, passim
 - Wilenski, R.H., *Flemish painters 1430-1830*, vol. I, Londen, 1960, pp. 435, 437, 438, 618
 - Wurzbach, A. Von, *Niederländisches Künstler-Lexikon (...)* vol. II, Wenen-Leipzig, 1910, p. 297
-

VERSCHENEN

“Postgeschiedenis en Postmerken van Oostakker/Sint-Amandsberg. Deel I : Oostakker (89 blz.)

Te bekomen door overschrijving van 225 fr. op de Rekening Nr. 443 959 498 949 van “Fisto” Gent met vermelding “Studie Oostakker”.

Als aanvulling op het berichtje over “Een Gentenaar in Parijs” in ons mei-nummer (p.188) kunnen wij mededelen dat dit boek te bekomen is door overschrijving van 220 fr. op PCR 000-0408454-84 van de auteur Karel Haerens - Gent.

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift “Ghendtsche Tydinghen”, doen wij beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg), alle zondagen van 10 tot 12u.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus.

Wij danken u vooraf voor uw geste.

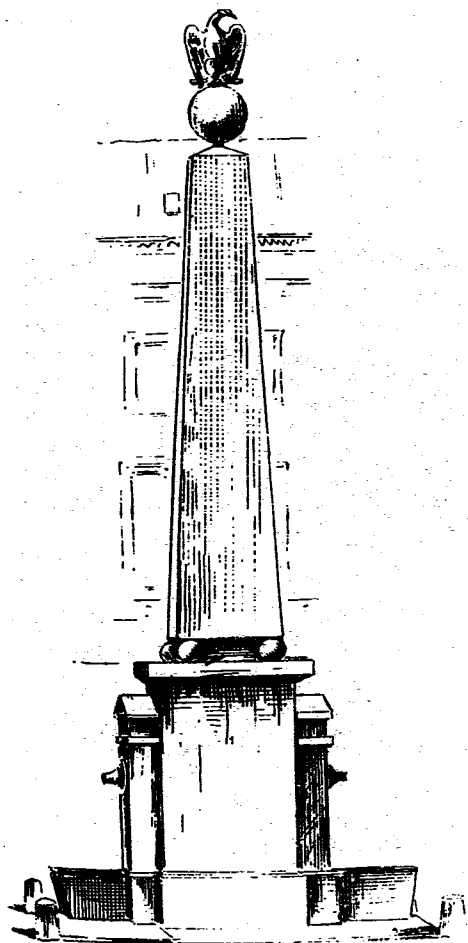
De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

INVENTAIRE ARCHEOLOGIQUE - FICHE Nr. 108

Op 6 januari 1899 stelde Prosper Claeys in de Franse taal, in de rubriek "Burgerlijke Bouwwerken - Zandberg - XIXe eeuw (1810)" een fiche op over

DE POMP OP DE ZANDBERG

De pomp die zich heden op de Zandberg bevindt dateert van 1810. Ze ver-ving een oudere pomp zoals blijkt uit de titel van de aanbesteding der wer-ken : "Inschrijving voor de werken van herbouw en van het monument op de Zandberg."

De tekening die de fiche illustreerde.

De bouw werd toegewezen aan Joseph Lefranc, steenhouwer, Wijngaardstraat, voor de som van 5.900 fr. Zijn concurrent was Voituron, steenhouwer bij het Belfort, wiens bestek 5.935 fr. beliep.

De tekeningen werden gemaakt door de stadsarchitect Pierre De Broe. De adelaar die de obelisk bekroont is het werk van de Gentse beeldhouwer Charles van Ophem. Meer een behendige man van de praktijk dan een echte artiest, nam hij deel aan verschillende tentoonstellingen van het begin van deze eeuw. Van Ophem is eveneens de auteur van de twee arenden die vroeger de Kortrijkse Poort bekroonden en die nu het ingangshek van een landhuis in St-Denijs-Westrem versieren.

Het monument is in hardsteen van Ecaussines. Volgens het plan, gedeponeed in het Stadsarchief, meet het 9,50 m. vanaf de grond tot aan het uiteinde van de adelaar; 3,30 m. voor de basis; 5,40 m. voor de obelisk en de bol;

De Pomp op de Zandberg. Foto Stadsarchief

0,80 m. voor de arend die er bovenop staat.

Deze architecturale souvenir van het Napoleontisch tijdperk is het enig publiek monument bekroond met de keizerlijke adelaar dat nog bestaat in Gent.

Cf. Stadsarchief, G.85 1 - Atlas van Gent, Stadsbibliotheek, CXII. - F. De Potter, *Gent*, t. V, p. 594

DE KAZERNE OP DE KATTENBERG. NU DE "LEOPOLD" *

Zoals we in de inleiding hebben gezien werden militairen in vroegere tijden, meestal bij de burgerbevolking ondergebracht, met alle gevolgen van dien.

Op 23 april 1677 werd Gent, nog maar eens, door de Fransen bezet, nu onder het bevel van de Zonnekoning Lodewijk XIV.

De voortdurende aanvoer van troepen was in maart 1678 zo erg geworden dat men de toestand niet meer meester was. Er diende kwartier gezocht voor "derthien battalons infanterie (10.000 man, sic) waervan de acht syn gheloogeert, alle moghelick devoir gedaen sal worden omme promptelick te logieren de resterende vyfe maeckende vier duysent mannen". (1)

Het Schepencollege stak spoed achter dit "logieren" aangezien de bevelvoerende maarschalk, één stuiver per in openlucht slapende soldaat vorderde. Ook Lodewijk XIV wilde een eind zien komen aan deze wantoestand die de discipline niet bevorderde en eiste kazernen.

In het nauw gedreven vatten de stadsvaderen besprekingen aan. Vooraleer bestek te maken nodigden ze de bouwheer van de Kortrijkse kazernen uit om zijn "modelle voor te leggen, de welcke veel minder prys sullen comen te becostighen daertoe gheconsidireert de groote schaersheyte van ghelde". (2)

Op 11 mei werden 30.000 gulden uitgetrokken voor "het maecken van casernen ende andere noodighe wercken". (3)

Om tegemoet te komen aan de benarde toestand waarin de stadskas zich bevond stond de koning toe een belasting te heffen op de verhuring van huizen, op stoeterijen en molens. Het geïnde geld mocht alleen gebruikt wor-

* Het eerste artikel in deze reeks verscheen in "Ghendtsche Tydinghen. 1985. Nr. 4."

den voor de bouw van een kazerne. (4)

Er kon een begin gemaakt worden met het tekenen van de plannen en het aanbesteden der werken. Op 17 september echter werd de “Vrede van Nijmegen” gesloten en verlieten de Fransen onze gewesten. Natuurlijk verhuisden de plannen voor de troepenlogementen nu ook in de vergeethoek. Lodewijk schond het vredesverdrag en bedreigde opnieuw onze streken. Willem van Oranje, ondertussen koning van Engeland geworden (Willem III) verdedigde Vlaanderen. Hij had weet van de rustende kazerneplannen en gaf bevel ze uit te voeren.

De Schepenen, nog altijd opgescheept met een lege stadskas, stuurden een bedelbrief aan de koning; “Bij order van syne Exellentie vooren ghehouden noodtsaeckelijck te wesen, dat binnen deze stadt saude worden ghebauwt cazernen om daerin ghelogiert te worden de militaire liggende binnen deze stadt ter defentie van diese soo om by middel van die voorschreven militairen te beter te connen houden in hun devoir als om te beletten de disorders die de selve militaire by nachte ende ontyde commen te doen met noch meer andere redenen valt de resolutie an de Majesteut ende syn Exellentie te bidden dat hy de selve casernen saude selve doen maecken ten synen coste, niet min te presenteren vyftich duysend gulden secours van den voorseyden bouw ende constructie van den voorschreven casernen, anghe-sien daeran wel sal depenseren twee hondert duysent guldens”. (5)

Willem III ging akkoord met een deelname in de onkosten. (6) Buiten het vinden van een geschikte plaats stond niets meer de bouw van een kazerne in de weg. De keus viel op een terrein binnen de St-Pieters parochie “Kattenberg” genoemd.

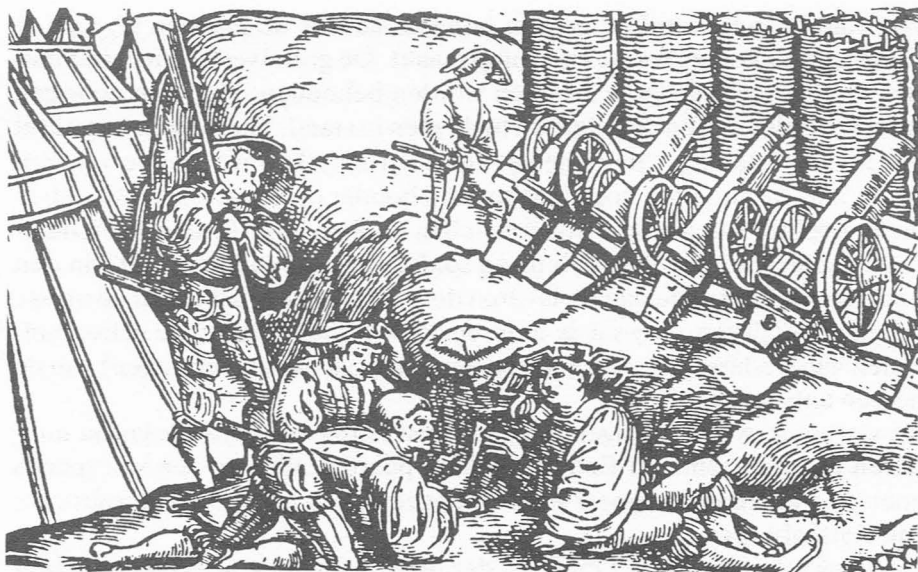
In vroegere tijden stond de Kattenberg en omgeving bekend als het “eekhout” best te vertalen door “eikebos”. Met een beetje fantasie kan men zich voorstellen hoe de paters uit de Sint-Pietersabdij daar hun brevierwandeling maakten. Vanaf de woudrand hadden ze een heerlijk vergezicht over het nog prille Gent.

Spoedig echter werd hen een flink stuk wandelgenot en bos ontnomen voor “het legghen van de platte-forme voor de vesten” en voor de uitbreiding van de stadswalling.

In 1458 gaf het Schepencollege gevolg aan een aanvraag van de pottenbakkers om “potaerde te steken op het eekhout”. Maar de meeste bomen vielen als de poerfabrikant Jacques Hebbelinck er zijn fabriek mocht neerzetten (1650).

Naar de Schelde toe waren de hellingen begroeid met sappig gras. Om de stadskas te spekken verhuurde men die weiden “ten advenante van twee schellinghen ende vier grooten t’jaers van elcke coe, ende van elcken rend eenen schellinck twee grooten t’jaers”.

Door het voortdurende kappen van bomen bleef er van het eikebos maar weinig over. Wel bood de heuvel nu gedroomde plaatsen om er geschut te

Afb. 1. Batterij kanonnen uit de XVIde eeuw, naar een Duitse gravure uit die tijd. De kanonnen staan opgesteld tussen de "catten".

installeren. Men plaatste kanonnen binnen een ring van tenen korven gevuld met zand. (Afb.1) De versterkte standplaatsen noemde men "tuy-nen", de korven waren "catten". Vandaar de naam Kattenberg. (7)

Op die hoogte begon men met de bouw van de eerste Gentse kazerne die klaar kwam in 1687. Het gebouw bestond uit een "carré" van 450 op 450 Gentse voet (één voet = 0,2976 meter) zonder verdieping. Aan iedere zijde bevonden zich tien grote, onder een gewelf gebouwde, kamers. Twee tegenover elkaar gelegen poorten gaven toegang tot het kwartier. Naar schatting hadden ongeveer 600 soldaten plaats in dit gebouw. (8) Op enige afstand van de kazerne bevonden zich de paardestallen. (afb.2)

Het materiaal waarmee ons eerste piottenverblijf was gebouwd moet van slechte kwaliteit zijn geweest. Reeds in 1752 was er sprake van nieuwbouw aangezien herstelling zich niet meer loonde.

Architect Jan-Baptist Simoens, aan wie men de vernieuwing toevertrouwde, sloeg voor de kazerne op te trekken juist naast het afgekeurde kwartier. Zodanig kon de bezetting in het oude logement blijven tot het nieuwe klaar was. Het nieuwe gebouw zou komen op de plaats waar de paardestal stond. Er was een verdieping voorzien wat gezamenlijk zou opleveren; "42 camers onder en 42 camers boven van 20 voeten vierkant haere respectieve trappen ende te vooren met eene galderye soo voor 't eerste als de tweede stegie... de cappe boven gedeckt met pannen... om alle deselve wercken behoorelyck te leveren ende maecken... eene somme van 76 a tachentich duysent guldens".

Het stadsbestuur vond de prijs te hoog en keurde de plannen af. (afb.3) Een nieuwe overeenkomst werd opgemaakt. De grondvesten en buitenmuren van het oude gebouw moesten worden behouden. Het plan voor een tweede verdieping en de galerijen hield men in stand. Hierna een uittreksel uit de aanbesteding; “de annemer sal doen afbreken de caeppe van den bouw... hij sal moeten doen legghen van honder op de erste staessie eenen nieuwe solder van goede vyfqaerts dellen (balken van 5/4 duim) geschaeft ende geploecht ende den bovensten solder van de houden dellen van den ondersten solder ende daer te leveren de noodighe dellen die daer cortresse sullen noodigh syn... hy sal de mueren doen verhanderen ende geheel volsetten van wederseyde volgens modelle ten apasimente (verlangen) van de heeren anbesteders”.

De stal moest worden omgebouwd tot huisvesting van gehuwde lagere militairen en hun gezin. (9) Een nieuw blok paardestallen en een werkplaats voor de wapenmaker moest worden opgetrokken langs de Kazernestraat (nu Kattenberg).

De afgewerkte kazerne (1754) had dezelfde afmetingen als haar voorganger. Ze telde nu een verdieping en had, langs de binnenkoer, zowel onder als boven, een overdekte galerij. Beide verdiepingen hadden 70 kamers. (Afb.4) Het ganse kwartier was geraamd op 1000 man. Men kon nog steeds binnen langs twee overeenliggende monumentale poorten. (afb.5) Een waterput met aker en een openluchtlatrine waren het neusje van de zalm in de eigentijdse hygiëne. (Afb.6)

De Oostenrijkers betrokken de nieuwe lokalen en leefden er lang en gelukkig tot... 1789 ! De starre houding van Jozef II was er de oorzaak van dat in Brabant de revolutie uitbrak. Als gevolg van een gebrekkige bevelvoering kwamen de Oostenrijkse troepen in een benarde toestand. Ze vluchtten overal voor de slecht bewapende opstandelingen. Op 13 november om 7 uur in de morgen stonden de patriotten ook vóór de poorten van Gent. De wachtposten schitterden niet van dapperheid, want na enkele schoten te hebben gelost trokken ze zich haastig terug in hun kazerne.

De makkelijke overwinning droeg er toe bij dat de meeste Gentenaars zich bij de revolutionairen aansloten. De schermutselingen in de stad duurden drie dagen. De vierde dag (16 november) bij zonsopgang, viel de menigte de kazerne op de Kattenberg aan. Het gebouw van de wapenmaker werd in brand gestoken. Van Rossem, directeur van de Gentse gevangenis, kwam met een oud kanon aanrollen. Bij het eerste schot afgegeven op de ingangspoort bartstte het wapen uiteen. Toch was die ene treffer voldoende om kolonel Lunden, bevelhebber van de ingeslotenen, te doen besluiten zich over te geven. Men telde achthonderd gevangenen.

Het gedeeltelijk afgebrande gebouw met de stallen en de magazijnen werd later grotendeels afgebroken. (10) (Afb.7)

Een drukke verhuisperiode stond de infanteriekazerne op het Eeckhout te

wachten. Na de patriotten kwamen de Oostenrijkers terug (1790). In 1792 werden ze voor de eerste maal buitengezet door de Franse huurders. Een jaar nadien waren het terug Oostenrijkers die de lokalen bezetten. Dit werkte op de Franse zenuwen want midden juli 1794 tekenden onze zuiderburen een huurcontract van maar liefst 20 jaar. De Russen en Pruisen vonden die periode meer dan lang genoeg en kwamen de soldaten van Napoleon vervangen (1814). De Gentenaars die dachten dat het nu welletjes was geweest met al die vreemdelingen waren eraan voor hun hoop. Hollanders hadden we nog niet over de kazernestoep gehad dus gingen die op hun beurt een 15 jarig kontrakt aan. Eind 1830 waren de Belgen het uiteindelijk beu en wierpen ook die Nederlanders uit hun land.

Willem I die nooit gedacht had door zijn eigen Belgen te worden aangevalen had aan de Heuvelpoort een reusachtige citadel laten bouwen. Dit fort moest, samen met andere, de expansiezucht van Frankrijk onderdrukken. De citadel lag op amper 150 meter van de Kattenbergkazerne. Vanuit de vensters van deze laatste kon men de binnenplaats van het bastion overzien, dus ook beschieten. Bij de aanvang van de onlusten in september 1830 liet de kommandant van de versterking dan ook de zuidelijke vleugel van de kazerne afbreken. (11)

Het Schepencollege, niet geraadpleegd door de militairen, stuurde een afgevaardigde naar de verantwoordelijke bevelhebber en legde klacht neer voor beschadiging van stadseigendom. Niets mocht baten, de zuider- en een stuk van de oosterzijde ging tegen de vlakte. De afgebroken gedeelten werden nooit terug opgetrokken. (Afb.8)

Tussen 1830 en 1870 moesten een turnzaal en een hindernisbaan, gebouwd op de binnenkoer, voor de goede form van de bewoners zorgen. De hygiëne van de soldaten was er ook op vooruit gegaan want men plaatste een tweede pomp.

Bij wet van 22 juni 1873 gaf de Staat de steden gelegenheid zich te ontdoen van de verplichting tot kazernereren mits gratis afstand te doen van alle militaire gebouwen en meubelen.

Tijdens de onderhandelingen over de afstand deden zich, speciaal over het Kattenbergkwartier, ernstige meningsverschillen voor. Na drie jaar onderhandelen kwam een vergelijk uit de bus. De kazerne samen met een strook terrein van 20 meter aan de zuidzijde bleven eigendom van de Staat. De gebouwen "huis van de wapenmaker" en "blok der gehuwden" samen met de pleinen (mars- en kazerneplein) rond de kazerne kreeg de stad in volle eigendom. Er moest wel een som van 40.000 frank aan het Ministerie van Oorlog (MvO) worden betaald. (Afb.8)

Op de zitting van 24 februari 1881 bracht schepene De Bast de zaak terug ten berde. Hij toonde aan dat de "waterbedelingsmaatschappij van Gent" dringend over een perceel hooggelegen terrein moest kunnen beschikken om aan de stijgende vraag naar "kraantjeswater" te kunnen voldoen. De

maatschappij zou maar liefst zeven waterreservoirs willen bouwen. Ze bood de stad 60.000 frank voor een terrein van 3.927 m² gelegen ten zuidoosten van de bestaande kazerne.

Onder druk van de nationale regering stemde MvO in met de afgave van de grond waarop het huis van de wapenmaker en de blok der gehuwden stonden. Op 20 augustus 1881 ondertekende men de nieuwe conventie. (bijlage 1)

De watermaatschappij had werkelijk haast met het plaatsen van de eerste watertoren want reeds op 26 mei 1882 sloot ze een overeenkomst met de stad. Het Schepencollege had er de voorkeur aan gegeven de grond niet te verkopen. Ze verhuurde het terrein voor 75 jaar, aan 4000 frank per jaar. Het huis van de wapenmaker kwam in december 1882 onder de afbraakhamer. (Afb.9) In de loop van 1883 verrees de eerste waterreservoir op de Kattenberg. De torens vulden één na één het plein vóór de kazerneingang. De wapenmaker had men ondergebracht in het kwartier zelf. Wat te doen met de families uit de blok der gehuwden ? De laatste reservoir moest komen op de plaats van het gebouw. Afbraak was dus onvermijdelijk.

In 1889 tekende men plannen voor een nieuwe mess voor officieren en terzelfdertijd voor een nieuwbouw voor militaire families; ze werden in 1890 goedgekeurd. Men begon redelijk snel aan de werken die in 1894 klaar kwamen. (12) (Afb.10 en 11)

Op 5 januari 1898 kon men in de "Gazette van Gend" (GvG) lezen; "Het Departement van Oorlog zal de oude kazerne laten afbreken om op die plaats een nieuwe te laten bouwen. De 25.000 m³ grond die zullen vrijkomen zullen ter beschikking worden gesteld van de stad voor het ophogen van de kruidtuin in het park". (13)

Van nu af aan ging alles snel in het werk;

- 1898 : - 20 april : aanbesteding voor sloping van de kazerne (GvG 1 april).
- 27 september : Overgave van een stuk grond aan de Staat. Op die grond stonden 2 huizen van Van Renterghem, die men onteigende en afbrak.
- 8 oktober : Afbraak bijna voltooid (GvG 8 oktober). (Afb.12)
- 1899 : De strenge winter legde de werken stil. In de lente herbegon men met het effenen en wegvoeren van de grond (25.000 m³).
- 1900 : januari : Het bouwterrein is met planken afgezet (GvG 13 januari).
- 7 februari : De muur tussen de nieuwe mess officieren en de blok der gehuwden, laatste getuige van de oude kazerne wordt afgebroken (GvG 8 februari).

Het duurde zes volle jaren vooraleer de nieuwe "Leopoldskazerne" er stond. De plannen voor het, in eclectische stijl opgetrokken gebouw tekende de architect O. Geerling. De bouwkundige was de bekende Modeste de Noyette. (Afb.13)

De "Leopold" was, in die tijd, gebouwd voor een volledig infanterieregiment met depot. (14) Er was tevens plaats voorzien voor het depot van een regiment artillerie van de Leger Divisie.

De kazerne die men nu nog kan bewonderen heeft een oppervlakte van 2Ha.39a.86ca. De voordien gebouwde blokken voor de mess der officieren en voor de families van getrouwde militairen (1894) werden in het geheel opgenomen. (15) De volledige kostprijs voor de bouw, grond niet meegerekend, kwam op 2.915.324,75 frank. Men kan dus stellen 2.300 frank per man bezetting.

Op de laatste maandag van september 1907 betrof het tweede linie regiment, muziek op kop, het gloednieuwe kwartier. (16) (Afb.14). Men mag veronderstellen dat ze er graag woonden want, de eerste wereldoorlog niet meegerekend, verbleven de piotten van het 2de er tot 1940.

Architect Geerling had wel een prachtig verblijf voor militairen getekend maar daarbij niet aan hun paarden gedacht. Een nieuwe overeenkomst met de stad had tot resultaat dat deze in de Craeyerstraat paardenstallen met bijgebouwen neerzette. De conventie van 13 juli 1910 voorzag dat deze gebouwen gratis aan het leger werden afgestaan tot 1 juni 1922. Vanaf deze datum betaalde de staat een jaarlijkse huur van 1117,40 frank.

De Duitse overweldigers wreven zich over de buik als ze in 1914 de moderne lokalen bezetten. Alleen de naam "Leopold" stoorde ze. "Kaserne Kaiser Wilhelm" klonk hun beter in de oren. Behalve dat ze de koperen waterpompen en kranen en de dito lusters uit de mess der officieren wegkaapten om er munitie van te maken, brachten ze ook vernieuwingen aan. De resterende gasverlichting vervingen ze door elektriciteit. Ze plaatsten ook meerdere lichtpunten en modernere keukenuitrusting.

In 1918 kwam het 2e linie, nu in kaki-kledij, terug en droeg er het zijne toe bij dat de kafeetjes in de buurt tot bloei kwamen. Buiten de nodige herstellings- en aanpassingswerken gebeurde er tussen 1918 en 1940 niets bijzonders in de "Leopold".

Hadden de Duitsers het er tussen 1914 en 18 zo goed gevonden ? Hoogstwaarschijnlijk wel want ze kwamen het kwartier terug voor vier jaar bewonen in mei 1940. Veel veranderingen brachten ze ook ditmaal niet aan. Wel plaatsten de diensten van de "Luftwaffe" een radarinstallatie, voor het opsporen van vliegtuigen, op het dak van de kazerne.

Bij de bevrijding werden de gebouwen gebruikt als hoofdkwartier van de weerstand. Op maandag 4 september om 15.30 uur hees men er de Belgische driekleur. (17)

Na de oorlog moest het terug opgerichte 2e linie bijdragen tot de bezetting van Duitsland. (18) De Leopold werd van dan af ingenomen door scholen en diensten. De laatste jaren verblijft er het opleidingscentrum van de gezondheidsdienst.

Vanaf 1960 was er steeds sprake dat het kwartier ging worden afgeschaft en

verkocht. De stad in de eerste plaats en verschillende grote bouwondernemingen toonden grote interesse. In 1967 stelde de stad een domeinbundel samen met het oog op een mogelijke aankoop. In dit bundel wordt de kazerne als volgt beschreven; een bebouwde oppervlakte van 10.505 m². De hoofdgebouwen tellen een gelijkvloers, twee verdiepingen en een zolder. Alle meerverdiepingblokken zijn onderkelderd... Een infirmerie, informatiezaal, turnzaal, stortbaden en volledig ingerichte cinema-feestzaal, kantine, mess officieren en onderofficieren en de nodige keukens... langsheen de Kattenberg en de Kerckhovelaan vinden we nog administratiegebouwen. Het geheel is in zeer goede staat... een zeer sterk bouwwerk waarvan de stijl sommigen momenteel minder bevalt. De inventariswaarde voor Landsverdediging; gronden en gebouwen zonder toerustingsapparaten : 67.756.400 frank.

Een programma van domaniale renovatie voorzag in 1976 (moest de kazerne in 1980 verkocht worden) dat de totale waarde zou oplopen tot 165.000.000 frank.

Tot op heden bestaat de oude Leopold nog en zal er hoogstwaarschijnlijk ook nog lang blijven.

Roger VAN AERDE

BIBLIOGRAFIE - NOTEN

- (1) 7e Resolutieboek van de Schepenen van de Keure. 19 maart 1678. f 169.
- (2) 7e Resolutieboek van de Schepenen van de Keure. 3 mei 1678. f 173.
- (3) 7e Resolutieboek van de Schepenen van de Keure. 11 mei 1678. f 174-175.
- (4) Chartre N° 1936 Gand (occupation Roi-Soleil). "Octroi de Louis XIV, accordant aux échevins de Gand l'autorisation de lever le 20ieme denier du louage des maisons, haras et moulins pour la construction des casernes". S.A.G.
- (5) 8e Resolutieboek van de Schepenen van de Keure. 8 juni 1682. f 64v.
- (6) 8e Resolutieboek van de Schepenen van de Keure. f 78v.
Men kan gedeeltelijke stortingen terugvinden in 1682 op 1 augustus en 27 oktober en in 1683 op 6 maart, 7 mei, 9 juli en 9 augustus.
- (7) A. De Buck in "Wandelingen van Heuvel tot Petercellepoort" beweert : "Kattenberg kan hier geïnterpreteerd worden als toverijberg. Catte of Katte wordt in veel plaatsnamen gevonden en duidt op hekserij, toverij enz."
Van Werveke in een artikel in "La Flandre Libérale" zegt dat Kattenberg zou moeten zijn "Mont du Chevalier" of de voorverschansing waar men artillerie op plaatste.
Hooft, in de uitgave Belderdyk I spreekt van "hemelhooge katten of opgeworpen aarden hoogten".
- (8) Buiten het grondplan, getoond met afbeelding 2, is er in de archieven weinig te vinden over het uitzicht en inrichting van die eerste kazerne.

- (9) Het was vroeger de gewoonte lagere militairen met hun gezin in het kwartier te laten wonen. Behalve in de blok der gehuwden woonden er steeds enkele families in de kazerne zelf. Na de eerste wereldoorlog brak men langzamerhand met deze gewoonte. Af en toe vindt men nog het gezin van de "concierge" in de militaire gebouwen (bvb. in de Kadettenschool te Laken).
- (10) We hebben nergens gevonden wanneer het gebouw is afgebroken of hersteld. Het stadsplan van 1830 toont het nog steeds in zijn oorspronkelijke lengte langs de Kazernestraat. Er zijn twee mogelijkheden, of de tekenaar heeft het plan Goethals uit 1796 gecopieerd of het gebouw stond er in 1830 nog, gedeeltelijk afgebrand. Het militair plan in ons bezit en hierbij afgedrukt onder afbeelding 8 toont het gebouw in zijn verkleinde toestand.
- (11) R. Van Aerde : De omwenteling van 1830 te Gent. In : Ghendtsche Tydinghen, 9e Jg. Nr. 3.
- (12) Deze gebouwen kan men nu nog bewonderen op de hoek van de Karel de Kerchovelaan en de Eekhoutstraat (mess officieren) en op de hoek van de Kunstlaan en de Kattenberg (gehuwden). Ze vormen een geheel met de Leopoldskazerne.
- (13) Men was ondertussen ook begonnen de buitengebouwen van de citadel (1830) af te breken en op de plaats een park aan te leggen (huidig stadspark).
- (14) Getalsterkte van een regiment infanterie zonder depot, rond 1900;
Onderofficieren	: 133	
Muziekanten	: 24	
Korporaals	: 154	
Soldaten	: 954	samen : 1.265 man.
- (15) Na de eerste wereldoorlog ging het gebruik, families in de kazerne te logeren, langzamerhand verloren. De blok der gehuwden werd ingenomen door diensten van de militaire administratie.
- (16) La Flandre Libérale van 27 september 1907.
- (17) J.P. Marchal : De bevrijding van Gent. 1980.
- (18) Het 2de linie werd ontbonden te Siegen - West-Duitsland in het jaar 1957. De standaard wordt bewaard in het legermuseum te Brussel. Het regiment is opgenomen in de legerreserve als "Wachtbataljon van Oost Vlaanderen".

Convention spéciale entre l'Etat et la ville de Gand, pour la remise prématurée d'une partie des plaines du Kattenberg qui fait l'objet de la convention du 23 juin 1881.

G

« Entre Messieurs Philippe Charles Ginox, capitaine en 1er commandant du Génie à Gand, délégué par Monsieur le Ministre de la Guerre suivant dépêche du 22 juillet 1881, 4e D^{re}, n° 17,485, et François Dieudonné VANZUYLEN, receveur des Domaines à Gand, délégué par Monsieur le Ministre des Finances suivant dépêche du 17 mai 1881, N° 80 428/17bis représentant l'Etat Belge d'une part, et Monsieur Henri COLSON, échevin de la ville de Gand, délégué du Collège échevinal des Bourgmestre et échevins, en exécution de la résolution du conseil communal du 8 août 1881 représentant la ville de Gand, d'autre part ;

« Il a été exposé :

« Qu'en vertu de la convention du 23 juin 1881, la Ville devient propriétaire des terrains formant les plaines du Kattenberg, mais que cette convention ne sera définitive qu'après l'approbation de la Députation permanente du Conseil provincial et de la Législature.

« Que d'autre part il y a un intérêt public à ce que la Compagnie des eaux de Gand puisse commencer immédiatement la construction d'un premier réservoir ;

« Que cette approbation ne saurait être douteuse mais pourrait être retardée, de façon à compromettre la distribution d'eau ;

En conséquence il a été convenu ce qui suit :

« L'Etat Belge fait immédiatement la remise provisoire à la ville de Gand de la partie de terrains nécessaire pour la construction d'un premier réservoir de 16 mètres de diamètre, et l'autorise à laisser entamer par la compagnie des eaux la construction de ce réservoir, sous les trois conditions suivantes :

« 1° L'emplacement de ce réservoir sera accepté par le commandant du Génie de la place.

« 2° La ville de Gand s'engage à remettre les lieux dans leur état primitif, si la convention du 23 juin ne devenait pas définitive.

« 3° La ville de Gand s'engage à maintenir libre et en bon état le pavé conduisant à l'entrée de la caserne.

« Si ce résultat n'était pas obtenu à la satisfaction du Département de la Guerre, représenté par le Commandant du Génie de la Place, la Ville s'engage à exécuter immédiatement le pavage des rues au Nord et à l'Est de la caserne, pavage prévu au 5° de la convention du 23 juin 1881, pour remplacer la route pavée actuelle.

« Ainsi fait et signé à Gand, le 20 août 1881.
en triple expédition originale dont une sera remise à chaque délégué soussigné.

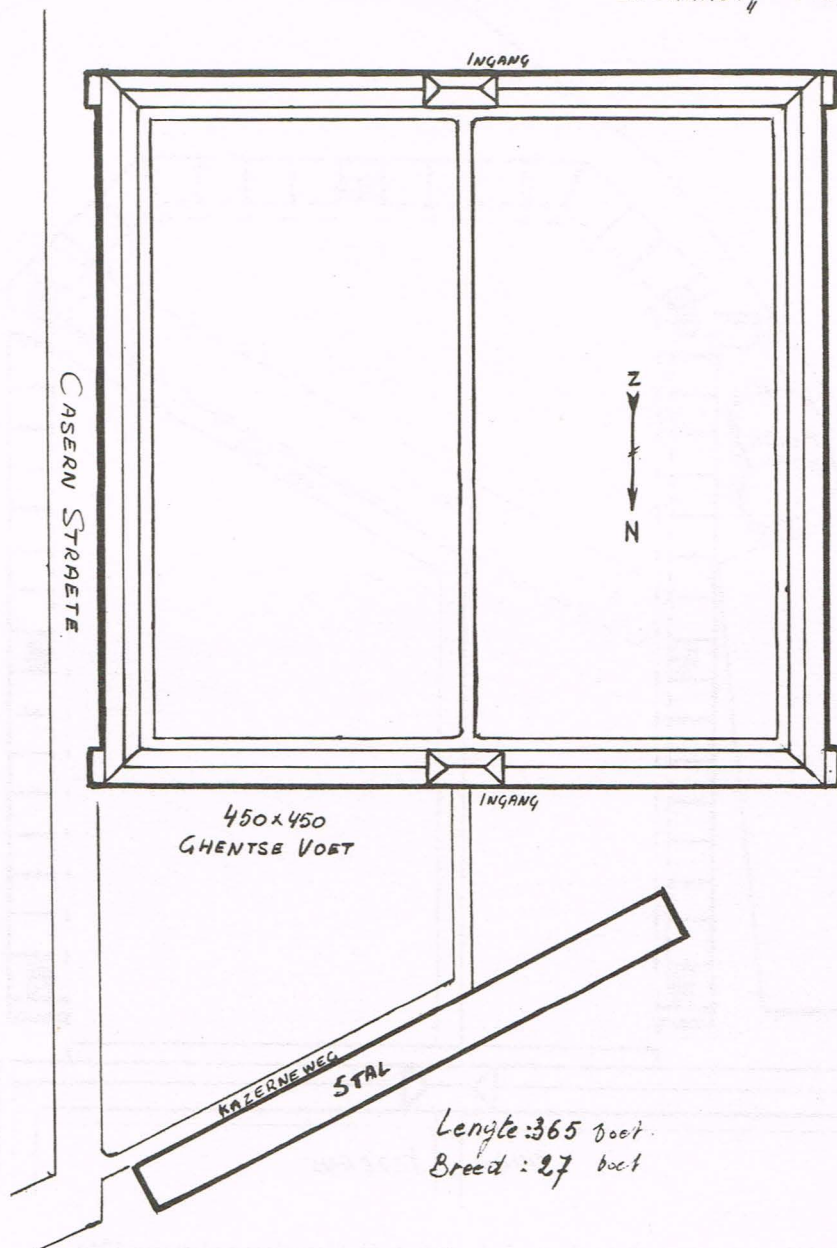
Le Délégué du
Département des finances.
Vanquylen

Le Délégué du
Département de la Guerre.
Ginox

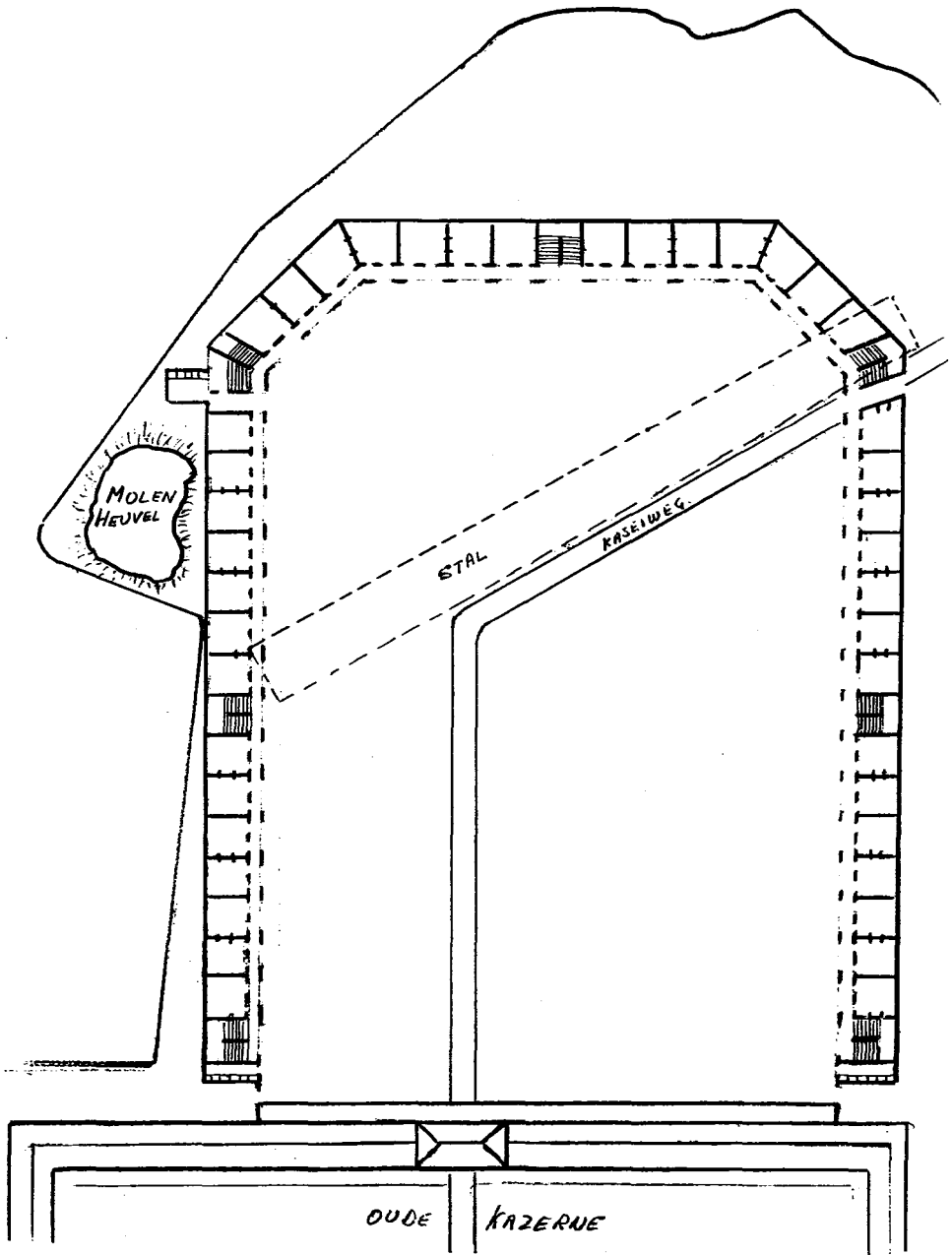
Le Délégué de
l'Administration communale.
Colson

Bijlage 1. S.A.G. Moderne geschiedenis, Dossier F.

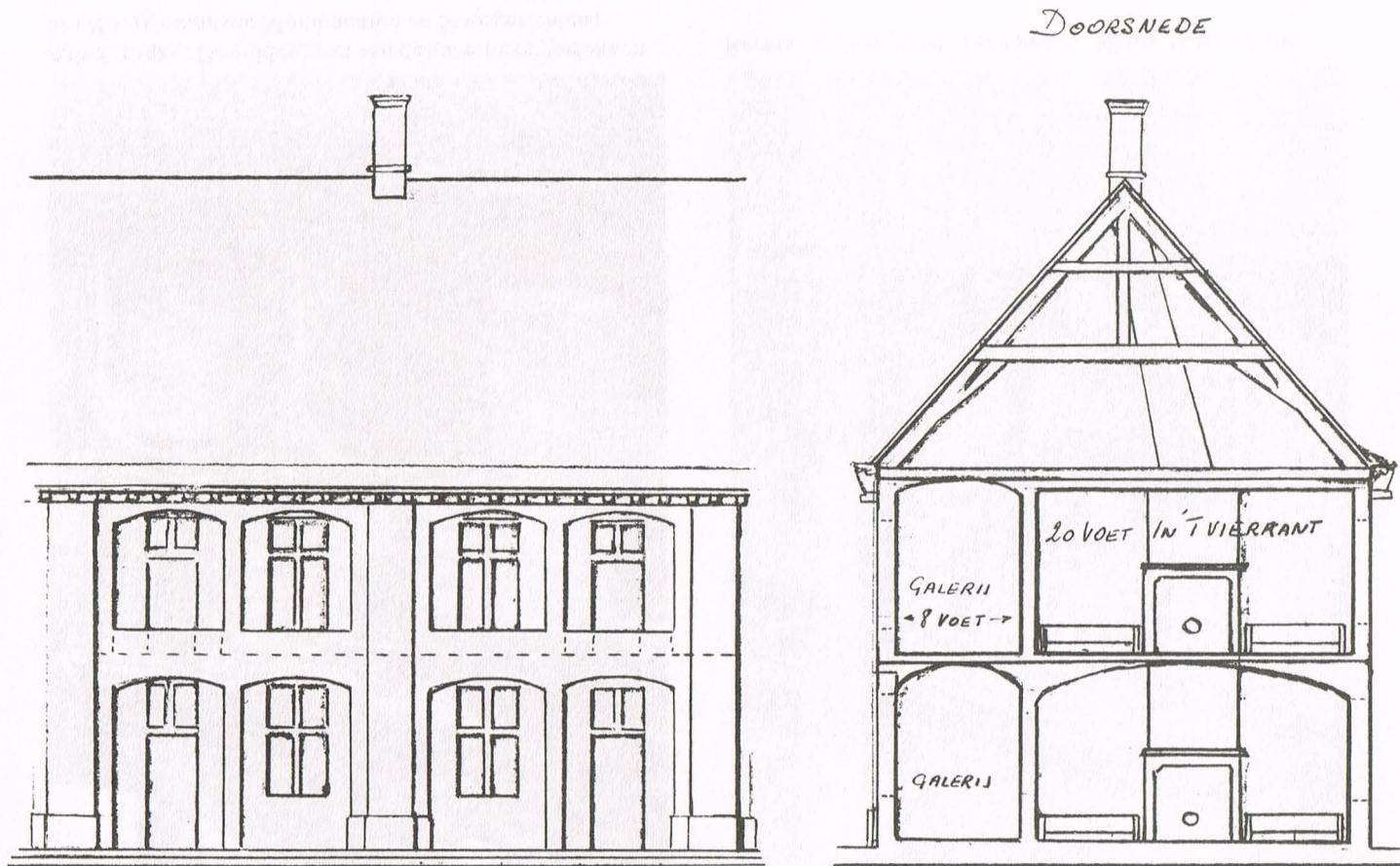
INFANTERIEKAZERNE OP HET "ECKHAUT" 1687

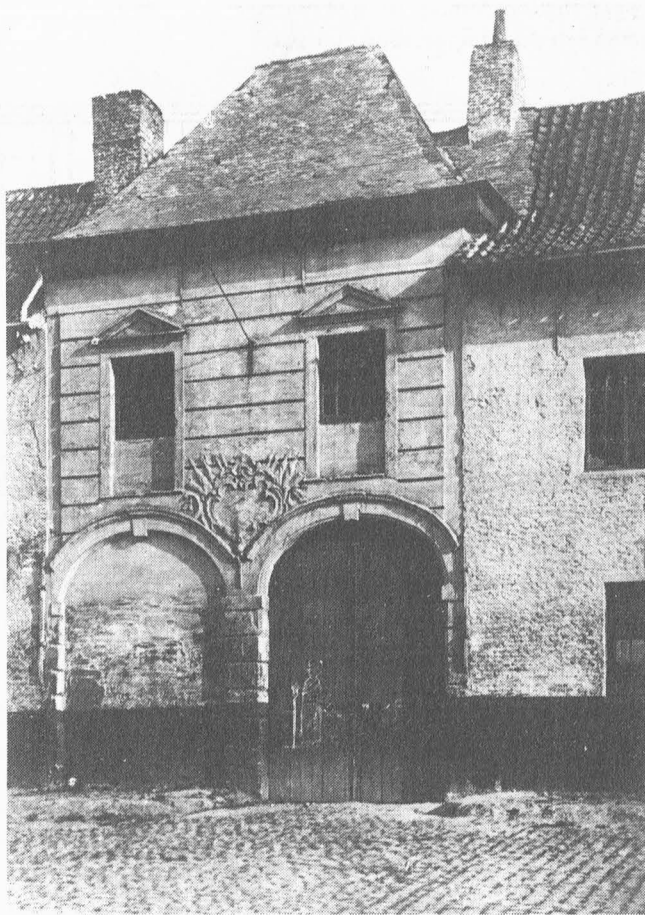
Afb.2. Nagetekend uit Atlas Goetghebuer S.A.G. Plan van de eerste kazerne. 1687.

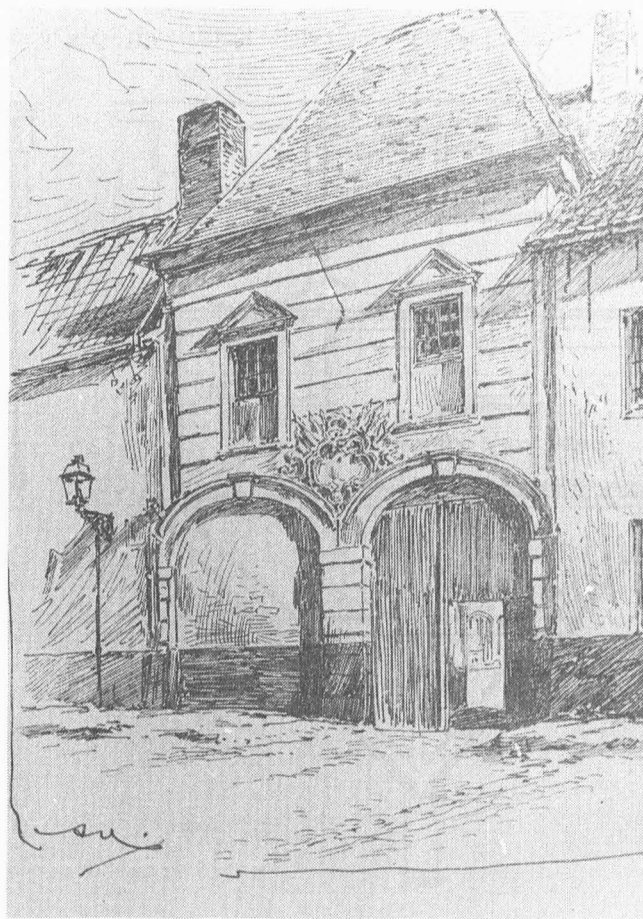
Afb.3. Nagetekend uit Atlas Goetghebuer S.A.G. Geweigerd plan van 1754.

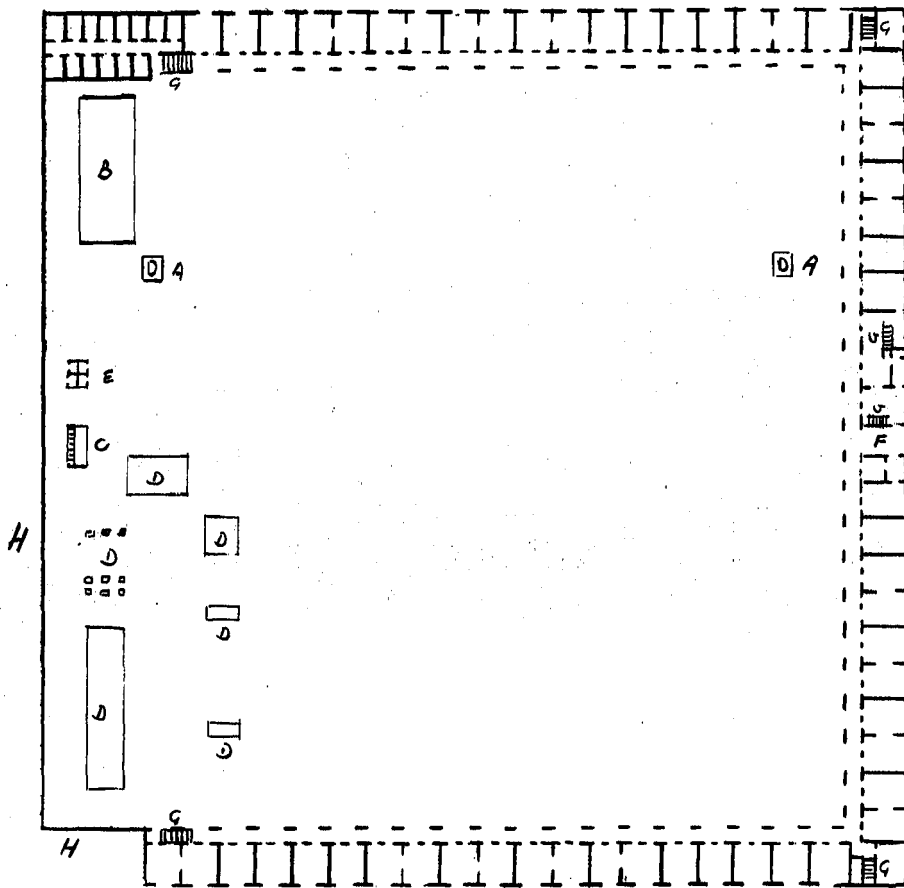
Afb.4. Nagetekend uit Atlas Goetghebuer S.A.G. Binnenzicht op de troepenkamers met galerij. Nieuwe kazerne 1754.

Afb.5. Links : De zuiderpoort van de kazerne opgetrokken in 1754. (Commissie Monumenten en Stadsgezichten)

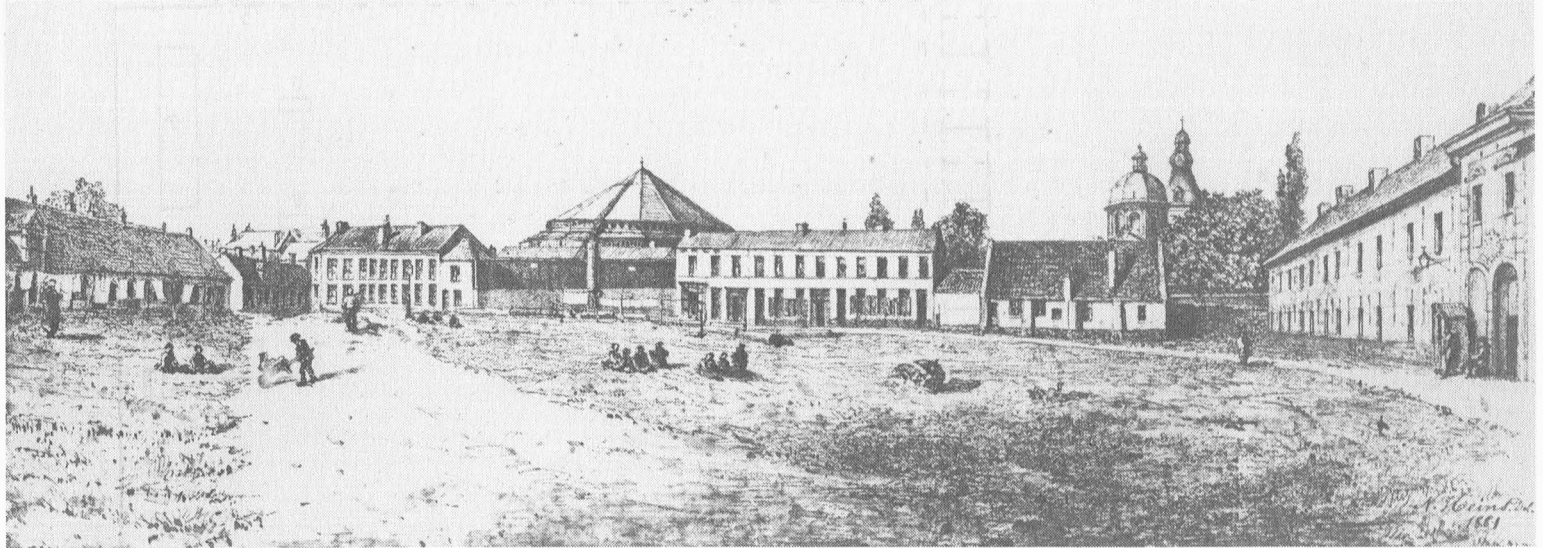

Rechts : Zelfde poort. Tekening A. Heins. (Eigen foto)

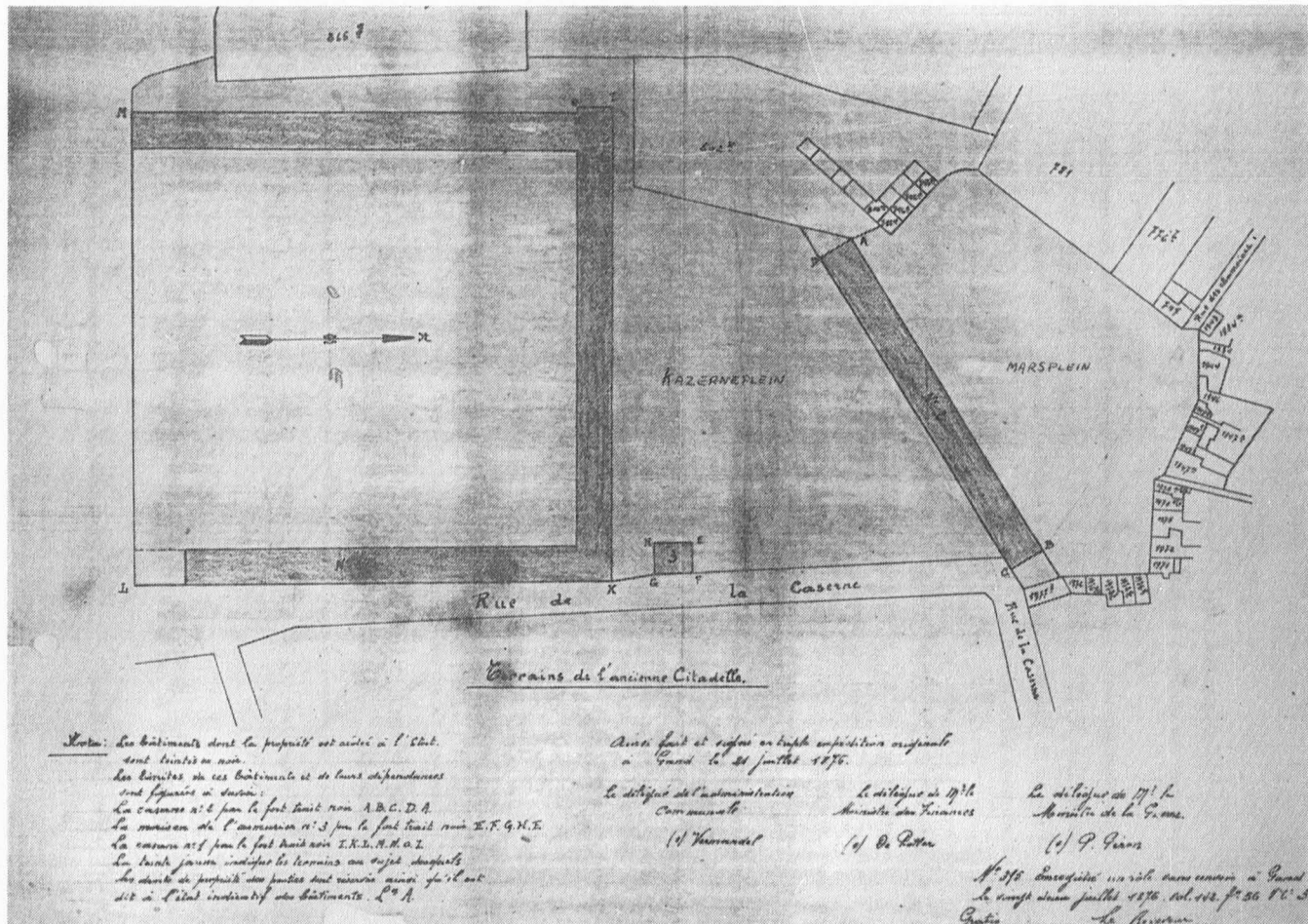
- A. POMP
 B. HANGAR VOOR TURNEN
 C. W.C. SOLOATEN
 D. OBSTAKELBAHN
 E. W.C. VOOR ONDEROFFICIEREN
 EN GEHUWDEN.
 F. INGANG.
 G. TRAPPEN NAAR 1° ETAGE.
 H. AFGEBROKEN IN 1830 EN
 NOOIT TERUG OPGETROKKEN.

Afb.6. Grondplan van de kazerne 1754. (Eigen Documentatie)

Afb.7. Atlas Goetghebuer S.A.G. Aquarel van A. Heins van 1881.

- Rechts : Ingang kazerne met wachthuis.
- Onder de kerktoren van St.-Pieters het huis van de wapenmaker.
- Links : Blok der gehuwden.
- Midden : Huizenrij langs de kazernestraat.
- Torengedebouw : Oud cirkus.

Afb.8. Plan gevoegd bij het P.V. van overgave van de kazerne in 1876. (Eigen documentatie)

Aanbod voor het afbreken van een huis
met sluitmuur, gelegen Kazernestraat

Ik ondergeteekende *Charles Lombaert*
aannemer van openbare werken wonende te *Gent*
Goed straat, N^o *9*, verbind mij bij deze, op al
mijne goederen, roerende en onroerende, mits de voorwaarden van het algemeen
lastenkohier N° 133, goedgekeurd door het Schepencollege den 23 Oogst
1875, en de bijzondere bepalingen hieronder vermeld, al de werken hierna
beschreven uit te voeren.

Het afbreken van een gebouw en muur staande
in de Kazerne straat, vroeger gebruikt als wapen
makerij der Kazerne no 11.

De muur zullen uitgebroken worden tot
0.80 c. onder den bestaanden grond.

Al de materialen blijven den eigenaar
vande aannemer; nochtan zullen de buffetten en
steenbroffelingen het eigendom der stad blijven
en zullen door de aannemers vervoerd en uitge-
stekt worden: De stevensnest. by de mieuwe brug.
De som voor afbraak aangeboden zal omvotende
zijn na de goedkeuring het aanbod in de
Gemeentehuis worden gestort.

De aannemer zal de hand aan 't werk
staen: Hoorna zullen door het stads bestuur
zal bevolen worden; de werken moeten voo-
medien geëindigd zijn. Los niet, zal de aannemer
eene afhouding van 10 franken voor elken dag
vertraging, verbeuren.

Dit alles voor de som van ⁽¹⁾ vijftienhonderd franken in de Stads kas.

De stads

Gent, den 23 December, 1882

De aannemer,

Ch van den Broeke

Afb.9. Aanbesteding voor de afbraak van het huis van de wapenmaker. S.A.G. Mo-
derne Geschiedenis, Dossier F.

N. B. De aanbiedingen moeten ten bureele der werken worden besteld
uiterlijk den 1sten Januarij, vóór 10 uur 's morgens.
F. Kalmans . 28 December

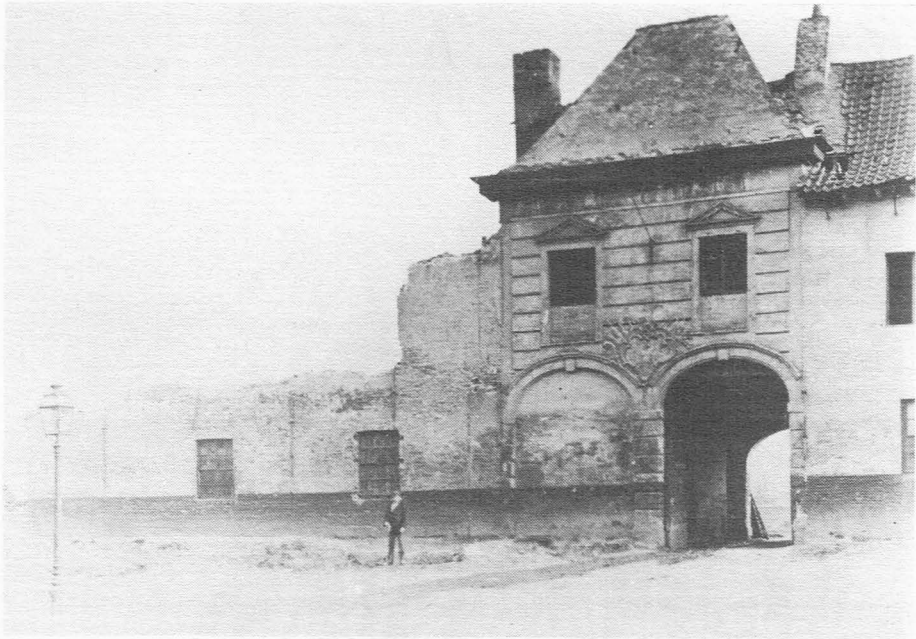

Afb. 10. Boven : De oude kazerne (1754) met rechts op de achtergrond de nieuwgebouwde mess voor officieren (1894). Let ook op de afgetekende gewelven van de eerste kazerne uit 1687. (Commissie Monumenten en Stadsgezichten)

Onder : De mess voor officieren zoals hij is ingebouwd in de nieuwe Leopoldskazerne. (Eigen documentatie)

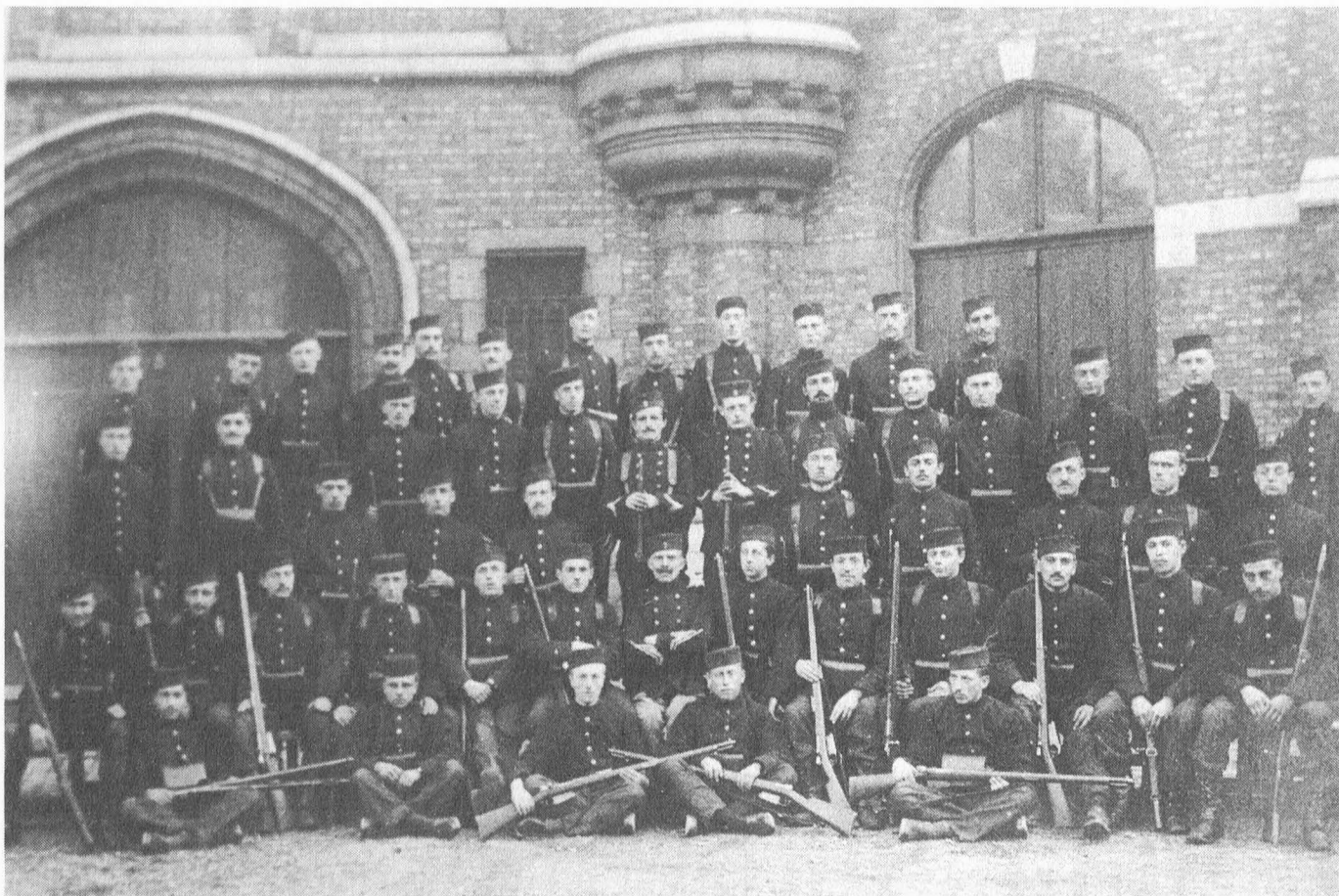
Afb.11. Boven : De oude kazerne (1754) met links op de achtergrond de nieuwgebouwde blok voor gehuwden (1894). (Commissie Monumenten en Stadsgezichten)
Onder : De blok der gehuwden zoals hij is ingebouwd in de nieuwe Leopoldskazerne. (Eigen documentatie)

Afb.12. Afbraak v.d. kazerne 1898. De zuidergevel en poort gezien vanaf het kazerneplein en vanuit het binnenplein. (Commissie Monumenten en Stadsgezichten)

Afb.13. Hoofdingang nieuwe Leopoldskazerne. (Eigen documentatie)

Afb. 14. Een peloton piotten van het 2e linie op de binnenkoer van de nieuwe kazerne.
Klas 1907. (Eigen foto)

HEEFT HET “HUIZEKEN VAN MAASTRICHT” ZIJN VIERDE UITGAVE TE GENT GEMIST ? (1)

Na de val van Gent op 17 september 1584, die het einde betekende van de Calvinistische Republiek, plande Gent een Blijde Inkomst voor Alexander Farnese, hertog van Parma. Hiervoor deed de magistraat een beroep op diverse kunstenaars waar onder de toenmalige deken van de schildersgilde Lieven van der Schelde, die waarschijnlijk ook het algemeen toezicht kreeg over de werkzaamheden. Van alle versierselen die waren opgericht voor de Blijde Intrede maakte Lieven van der Schelde een album met aquarellen. Farnese werd te Gent verwacht op 30 september of 1 oktober 1584. Zoals bekend stuurde de hertog van Parma zijn kat omdat hij het op dat ogenblik te druk had met het beleg van Antwerpen. De versierselen bleven overal ter plaatse in de stad staan tot 11 december 1585, dus ruim meer dan een jaar na het oprichten ervan, tot de Gentenaars het wachten beu waren en ze afbraken. Het album dat vermoedelijk voor Farnese bestemd was heeft Lieven van der Schelde uiteindelijk aan de Gentse schepenen aangeboden (2). Toen we nog niet zo lang geleden de tentoonstelling “De val van Gent in 1584” in het Museum Arnold Vander Haeghen, gingen bekijken, werd

Aquarel van Lieven van der Schelde, 1584, verzameling Bijloke Museum (Copyright A.C.L. Brussel - N° 157057)

onze aandacht getrokken door een van de aquarellen van Lieven van der Schelden (zie afbeelding). Deze geeft ons een beeld van de Schelde(Reep) met op de achtergrond de Braemgaten. Rechts bemerken we het hof van St.Baafs (op die plaats staat nu het Gouvernementsgebouw). Vooraan ligt een schip op het water voorzien van de vaandels van Filips II en Alexander Farnese, alsook enkele wapenschilden waaronder dat van de Stad Gent. Midden op het schip staat een hoge mast met bovenop een eigenaardige constructie. De vorm van dit bouwsel, ondanks enkele kleine verschillen, deed ons onmiddellijk denken aan het "Huizeken van Maastricht". Gezien dat dit volksspel bij voorkeur werd ten tonele gebracht bij een Blijde Intrede, mogen we redelijkerwijze aannemen dat men ook bij deze gelegenheid dit spektakel wou opvoeren. Plannen hieromtrent konden we echter in de archivalia niet terugvinden. Ook bij de Maastrichtse versie van de burcht was het blijkbaar de gewoonte deze te versieren met wapenschilden e.d. Door het wegblijven van Farnese miste waarschijnlijk het "Huizeken" zijn vierde uitgave te Gent.

David MAES

NOTEN

- 1) Zie ons artikel in Ghendtsche Tydinghen, 1985 nr. 2, blz 64 - 73, waarvan het bovenstaande een aanvulling is.
 - 2) Werner Waterschoot : Vorstelijke Intochten 1577 -1584 in : Het eind van een rebelse droom, Gent 1984, blz 122 - 124.
-

JAN BOEKSENT

Op 22 augustus jl. was het precies 300 jaar geleden dat de Gentse beeldhouwer Jan Boeksent geprofest werd als lekebroeder in het Recollettenklooster.

Wij dachten dat het onze lezers zou interesseren iets meer te vernemen over deze weinig bekende figuur. Daarom volgen wij even onze goede gids in Gentse aangelegenheden, wijlen Prof. Pierre Kluyskens. Zoals gewoonlijk gebeurt deze herpublicatie met de vriendelijke toestemming van de familie Kluyskens.

Over Jan Boeksent, derde en jongste figuur uit het grote Gentse driemanschap, zijn wij, althans wat de datums betreft, beter ingelicht dan over zijn tijd- en kunstgenoten Livinus Cruyl en Franciskus Rooman; wij kennen immers de datums van zijn geboorte, deze waarop hij als rekolleet werd geprofest, en de datum van zijn overlijden, want zij werden zorgvuldig opgetekend in het register van de lekebroeders van het voormalige Rekollettenklooster te Gent: "Frater Joannes Boeksent sculptor, natus Gandavi 22 octobris 1660, professus Gandavi 22 augusti 1685, mortuus Gandavi 9 aprilis 1727". Spijtig genoeg zijn deze gegevens niet honderd ten honderd juist en ook niet aangevuld met een korte biografie of met de daden waarmee Boeksent zich tijdens zijn kloosterleven verdienstelijk maakte.

Wij bezitten ook een portret van de Gentse lekebroeder. Het maakte in het begin van de vorige eeuw deel uit van de kollektie van Fr. Huyttens; naderhand belandde het in 1814 bij schenking in de Tekenacademie en verhuisde daarna in de verzamelingen van het Museum voor Schone Kunsten.

Het is een zeer mooi portret dat ons een open, verstandige blik reveleert, de kop van een energieke man die scherp en zeker niet met nederige ogen de toeschouwer bekijkt. Op het achterplan zien wij een Geseling, een werk dat hij voor de Sint-Baafskerk skulpteerde.

De faktuur van dit schilderij is zeer fraai hetgeen verklaart waarom kenners als Sunaert en de Goesin het toeschreven aan Jan van Cleef. Tegenwoordig is men eerder geneigd er een zelfportret in te zien, daar alles er op wijst dat wij hier met een spiegelbeeld te doen hebben, zodat wij in deze veronderstelling mogen aannemen dat Boeksent niet enkel een voorname beeldhouwer is geweest maar ook een knappe schilder die zich, althans in dit portret, als een overgangsfiguur veropenbaart tussen de Vlaamse portrettisten van de XVIIe eeuw en de nieuwe richting beïnvloed door de Franse meesters uit het begin van de XVIIIe eeuw.

Er moet vroeger ook een borstbeeld van Jan Boeksent door hem zelf gemaakt, bestaan hebben. Wij vonden het vermeld in een in 1836 verschenen

“Notice des tableaux miniatures, sculptures... conservés au salon de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand” : het werd aan deze Maatschappij geschonken door J. d’Huyvetter, één van de directeuren van de Koninklijke Akademie voor Schone Kunsten te Gent : “J. Boecksent, frère-lai du couvent des Récollets à Gand et célèbre sculpteur par lui même. Don de feu M.J. d’Huyvetter”.

Waar dit borstbeeld na de ontbinding van de Maatschappij voor Schone Kunsten belandde, konden wij niet achterhalen. Misschien kan één van onze lezers ons op het spoor brengen, want waarschijnlijk berust het in één of andere privé-verzameling.

Het register van de Rekollekten geeft 22 oktober 1660 als geboortedatum aan, net trouwens als De Busscher in de Biographie Nationale : zulks klopt op één dag na : Jan Boecksent werd op 21 oktober geboren en op 22 in de Sint-Jacobskerk gedoopt : “Die 22a 8bris 1660, baptisatus Joannes filius Joannis Boxen et Johannaë Huysse, coniugum, natus 21 eiusdem circa decimam mane. Susceptores Johannes Verhulst et Maria De Smet”.

Ook voor de overlijdensdatum begaat De Busscher een kleine vergissing : Boecksent overleed niet op 10 maar op 9 april 1727 en werd daags nadien in de kerk van het klooster begraven : “1727, 9 aprilis, oblit f. Joannes Boksent, laicus expertissimus in arte sculptoria magister, a aet. 67, prof. 42, sepultus est 10 huius R.I.P.”.

Over de jeugdijaren van Jan Boecksent is niet veel bekend. Sommigen beweren dat hij in de leer ging bij de beeldhouwer Cnudde; juister is het te zeggen dat hij te Antwerpen de leerling was van Pieter Verbruggen de Oude, een verdienstelijk beeldhouwer wiens werk en faam echter volledig werden beschaduwd door het oeuvre van zijn zoon Hendrik-Frans Verbruggen, een van de meest representatieve vertegenwoordigers van de weelderige Laat-Barok.

In vroegere eeuwen besliste men gewoonlijk op 25-jarige ouderdom over zijn roeping, beroep of stiel. Jan Boecksent hield van de kunst doch voelde ook in zich de drang naar het kloosterleven : hij wist uiteindelijk beiden te verzoenen en samen te voegen door lekebroeder te worden in het toen nog zo heerlijk florierende klooster van de Rekoletten te Gent.

Hun klooster besloeg een grote rechthoek bij de Kuipgaten, daar waar tegenwoordig het Gerechtshof rijst.

De Franciskanen of Minderbroeders, ook Minoriten genaamd, waren zich zeer vroeg, nog tijdens het leven van de H. Franciscus in het begin van de XIIIe eeuw te Gent komen vestigen, en waren aan een zeer strenge regel - reaktie tegen allerhande misbruiken in de toenmalige kloosters, - onderworpen.

Later ontstond ruzie tussen twee tendenzen van de Franciskanen, de

Observanten en de Conventualen, en het duurde een hele tijd vooraleer alles opnieuw in zijn plooiën kon worden gezet. Pas op het einde van de XVe eeuw werd, in de Spaanse kloosters, een hervorming doorgevoerd die door paus Innocentius VIII werd goedgekeurd en ook door de Gentse Minderbroeders werd toegepast. In het begin van de XVIIe eeuw namen onze Minderbroeders de hervorming van de Rekoletten aan en werden sindsdien door die naam aangeduid.

Het Gentse klooster met kerk en kapel had geweldig geleden van de brutale roof- en vernielingstochten van de Beeldstormers en op het ogenblik dat Jan Boeksent er als lekebroeder werd opgenomen kon men nog best een talent als het zijne gebruiken, want er ontbraken nog een paar belangrijke schakels in de versiering van kerk, klooster en refter.

Een te Gent gevestigde traditie naar dewelke Marchal, Varenbergh en Van Puyenbrouck verwijzen, wil dat Jan Boeksent met de toestemming van zijn oversten een tijdlang te Parijs verbleef en dat hij er o.a. voor het Hof werkte, zodat hij hierin het voorbeeld van zijn stadsgenoot de Dominikaan Broeder Romanus zou hebben gevolgd.

Terug in zijn geboortestad en klooster, zette hij zich ijverig aan het werk ten einde de Rekollettenkerk iets van haar vroegere luister terug te schenken.

Laten wij even Adolphus Van Puyenbrouck aan het woord, die in 1888 een weinig gekend en thans zeldzaam geworden werk schreef: "Eenige bladzijden uit de geschiedenis van het voormalig Franciscanenklooster te Gent" en die, voor wat ons probleem aangaat, steunt op het manuscript van een jongeling die in 1671 in het klooster trad: "... al de andere beelden door de lekebroeder Jan Boeksent die verschillende stukken maakte voor het O.L. Vrouwaltaar, o.a. een klein beeld van Jesus, staande in de wolken, tussen engelenkopjes, gansch uit kleine stukjes marmer bijeengebracht: deze broeder beitelde (steeds in opdracht van de Guardian Robertus Proventier) nog uit witten steen voor het kapittelaltaar een "Kristus aan het kruis" met verscheidene engelenhoofden - dit laatste werk evenwel met behulp van andere beeldhouwers. Dezelfde broeder had voor de kerken zijner Orde menige beelden gebeiteld, als deze die de pilaren der Franciskanenkerk te Gent versieren".

Van deze beelden en kunstwerken is eilaas niets overgebleven. De kerk en het klooster werden immers na de inval van de Franse Republikeinen als nationaal goed verkocht voor de som van 193.000 pond: kort nadien volgde de totale afbraak van de gebouwen en meteen ook van de gewrochten van onze lekebroeder.

Ten tijden van het Hollands bewind kocht de stad in 1825, de grond aan en na de Omwenteling van 1830 zette Lodewijk Roelandt zich aan het werk: in 1846 was hij er met zijn Gerechtshof klaar.

Jan Boeksent. (Museum voor Schone Kunsten/Stadsarchief)

In de Sint-Antoniuskkerk te St.-Niklaas, een voormalige kerk van de Minderbroeders, prijken nog een paar kunstwerken die algemeen aan Jan Boeksent worden toegeschreven o.a. de predikstoel gesteund door een groep, een engel, de H. Antonius en het Kindje Jezus voorstellend, de kunstig gebeitelde kommuniebank, alsmede de twee elegant geskulpteerde engelenbeelden die het hoofdaltaar omringen.

Volgens Frans De Potter heeft Boeksent de tekening gemaakt naar dewelke de Gentse steenkapper Jan De Jaegher in 1727, jaar van Boeksents overlijden, de kapitelen en balksleutels van de pilaarbogen in de kerk van Lochristi uitvoerde.

Deze Joannes De Jaegher wordt twintig jaar later, in de Rekeningen van de Fundatie Triest (1744-1746) "meester steenhouder" genoemd wanneer hij de "swarten maerbelen bant" levert onder en rond de preekstoel van Laurent Delvaux in de Gentse hoofdkerk.

Grote vermaardheid heeft broeder Jan Boeksent echter verworven met hetgeen hij skulpteerde voor de O.L. Vrouw St.-Pieterskerk en voor de Gentse kathedraal.

Voor eerstgenoemde kerk vervaardigde hij de vier reusachtige pendentieven van de koepel die de vier Evangelisten voorstellen. Zij zijn volledig Barok van inspiratie en uitvoering, fors en weelderig geskulpteerd met niettemin een zekere neiging tot het pikturale, wellicht onder de invloed van Boeksents verblijf te Parijs.

Sommige auteurs houden voor dat de kunstenaar bij het uitvoeren van deze opdracht op de hulp mocht rekenen van twee andere bekwame Gentse meesters, Petrus Verschaffelt en Pieter De Sutter.

De O.L.V. Sint-Pieterskerk bewaart de maketten in kerselaar van deze pendentieven : zij werden enkele jaren geleden, in 1956, geëkspozeerd in de tentoonstelling Scaldis.

Eén van de laatste gewrochten van Jan Boeksent kunnen wij heden nog in de Gentse hoofdkerk bewonderen : het praalgraf van bisschop Filippus-Erardus van der Noot die in 1730 op 92-jarige ouderdom overleed. Het is een kolossale kompositie opgetrokken in de boogopening tussen de askapel en de St.-Sebastiaanskapel.

Traditioneel wordt aangenomen dat Jan-Baptist Helderbergh de tombe zelve en de figuur van de oude bisschop maakte, dat Pieter de Sutter de mooie engel skulpteerde en dat de Geseling, een driefigurengroep met hoge zuil van de hand is van Jan Boeksent. Dit laatste wordt in elk geval bevestigd door het portret van Boeksent, dat op de achtergrond deze Geseling voorstelt, hetgeen ons meteen toelaat dit portret tussen 1720 en 1727 te situeren.

Boeksent die tijdens zijn leven van een grote faam genoot - het Register

noemt hem “expertissimus magister” - was één van de laatste vertegenwoordigers van de Barokskulptuur te Gent.

Pierre KLUYSKENS

VIVAN LENE

Herinnering aan de mobilisatie-periode - winter 1939.

Al weken lang was iedere nieuwe dag gelijk aan de voorgaande dag in ons kantonnement. Even droef en moedeloos. Iedere nieuwe dag was eentonig en zonder inhoud.

De lange strenge winter met véél sneeuw, ijs en bittere koude had bijna al onze activiteiten lamgelegd.

En wat het ergste was ! we hadden géén uitzicht op enige verbetering. Er scheen géén enkel lichtje in die lange duisternis !!

Als gevolg daaraan, was de moraal onder de soldaten - waarbij er zeer véle Gentenaars waren - ver onder nul gedaald.

Maar het spreekwoord zegt : “als de nood het hoogst is, is de redding nabij”. Ook de militaire overheid van het 7de Artillerie-Regiment - van Gent -moet aangevoeld hebben, dat er iets moest gedaan worden om het moreel van de manschappen terug op peil te brengen !

En kijk,... daar kwam al met eens de gelukkige mededeling :

“Hélène Maréchal, de éنية, de onvervalste Gentse volkswrouw, “de Gentse zangeres bij uitstek”... ging naar ons kantonnement komen om voor “haar jongens” te zingen en ze aldus nieuwe levensmoed in te pompen !”

Deze mededeling sloeg in als een bom en nog dezelfde dag gingen de commentaren hun gang... Er kwam al opnieuw leven in de brouwerij !

We waren er gerust in. Voor die namiddag zou als het ware de “ZON” weer schijnen in onze soldatenharten.

Camiel, de uitbater van de cinema waar het wonder zou geschieden was er niet zo gerust in. Die dacht al aan wat er ging gebeuren met zijn kostbare stoelen en ander materiaal.

Vóóral de véle Gentenaars waren in de wolken met de overkomst van Lène. Waarom dan waren de soldaten zó opgetogen over de komst van Hélène Maréchal ? Waarom was die volkse vrouw dan zó bijzonder voor hen ? Het kwam wellicht omdat Ze van “bij ons” kwam, vandaar waar wij allen zó graag hadden willen zijn : “van thuis” !!”

Uren vóór de cinema-deur openging stonden ze er al, met tientallen te trap-pelen van ongeduld.

Hun gedoe, gans hun houding, het was allemaal anders dan die laatste véle droeve weken voordien.

Er was nieuw leven gekomen in de massa !!!

En werkelijk, Lène stond daar waar wij Haar nooit gedacht zouden heb-ben; op het toneel bij ons in Wommelgem... zo gezellig in ons midden.

We konden het voelen, we konden het zien aan de mannen hun ogen, aan hun medeleven en vooral dan... aan hun meezingen, dat “iemand van ons” voor enkele uurkens, dicht “bij ons” was gekomen.

En ze kregen de krop in de keel, terwijl ze uit volle borst meezongen !

Tino Rossi,... en da es mijne favori...

Ze heeft gezongen, de goede oude Lène; ze heeft ons toegesproken in Haar tale en Ze heeft ons uitgenodigd om allen samen het Gentse volkslied bij uitstek, luidop mee te zingen... van

en in Gent kunt ge zonder ne cent
dikke smeren
op de fruitmort die hewd-U kontent
mee wat peren
op de Vrijdagsmort niets te kort
kaas en spekken
en bij de boerkens op de Botermort
ne keer lekken !!

Als het zó goed gaat, als het voor één keer zó gezellig is, dan gaat het allemaal veel te vlug voorbij. Ook voor die goede ziel die Héléne Maréchal toch was. Ze heeft zich TOTAAL gegeven die namiddag.

Doodvermoeid nam Ze - tot onze grote spijt - afscheid van ons... van “Haar jongens”... zoals Ze zo liefdevol kon zeggen.

Er zijn er vélen onder ons, die deze gebeurtenis hebben meegeleefd en ze zullen blij zijn, dat nu nog eens te herbeleven.

Ons aller goeie Lène is er niet meer !!

Ze hebben Haar lichaam uitgestrooid ergens in Holland. Haar vergeten kunnen we echter niet. Daarom heeft Ze tevéél goeds gebracht bij tien dui-zenden soldaten in die barre winterperiode - mobilisatie 1939 -.

Zovéél goeds, dat weinigen het Haar zouden kunnen nadoen.

Ik ben gelukkig, dat ik veel jaren later, Haar “levenswerk in boekvorm” heb kunnen kopen uit Haar eigen handen. En lief als altijd, heeft Ze er zelfs ingeschreven “Van ganser harte, als herinnering aan de mobilisatie 1939 - Albertkanaal.

Dank Lène, dank namens de véle, véle oud soldaten die U destijds voor

enkele uurkens... zó gelukkig hebt gemaakt.

Er zijn niet zovéle Gentenaars die weten, dat de echte naam van onze on-
vergetelijke Gentse artieste NIET "HELENE MARECHAL" was.

Ze kwam op de wereld op 31 December 1893 in de Schildersstraat, 31, te
Sint-Amandsberg-Gent.

Bij de burgerlijke stand, schreef de bediende als Haar echte naam in :

SIDONIE VAN LAREBEKE

Van de acht overgebleven kinderen - Vier jongens en vier meisjes - uit een
gezin van "zestien" telgen, was SIDONIE "het kakkernestje".

Het was de overbekende Gentse artiest Henri Van Daele - uitbater van de
Minard schouwburg destijds - die Sidonie Van Larebeke een andere naam,
een artiesten naam bezorgde.

"Mijn schoap, zei Hij, mee azuu ne naam op mijn affiche komt er nooit ge-
ne mens in mijne theater". We moeten nen echte artiestennaam voor U
zoeken ! Ne korte naam, die goe klinkt en liefst een beetse Frans klinkt, als
bijvoorbeeld : Dubois; Dupont; Leroy enz.

Zo kwam uiteindelijk HELENE MARECHAL als de schoonst klinkende
naam uit de bus. "'t Es gekend... G' het het zitten, sprak Henri Van Daele !
Hélène Maréchal heeft zich Haar leven lang onvermoeibaar en totaal inge-
zet om het lot van de minder bedeeden en de langdurige zieken, het leven
IETS aangenamer te maken en het te verzachten.

Onze huidige samenleving, kent helaas véél te weinig zó oprecht goede
mensen als onze alom betreurde onvergetelijke LENE.

Theo DE SMET

BIBLIOGRAFIE

Onlangs verscheen er een boek dat menige oude Gentenaar kan interesseren, namelijk "Le Premier Régiment d'Artillerie pendant la Campagne des 18 jours".

Het heeft een gedetailleerde beschrijving van de belevenissen van het 1 A gedurende de 18-daagse veldtocht.

Hoe komt het dat dit boek in het Frans geschreven werd ?

De uitleg is vrij eenvoudig : het 1 A was vroeger gelegen in de Hollainkazerne in de Brusselse straat, met uitzondering van één groep die in Brasschaat lag. Na de 2e Wereldoorlog werd het Belgisch Leger volledig hervormd. Het 1e Artillerieregiment, gekazerneerd te Gent, werd afgeschaft, zoals trouwens alle regimenten. De regimenten werden vervangen door bataljons en het Vlaamse 1e Artillerieregiment werd het Waals 1e Artilleriebataljon dat gekazerneerd werd in Bastogne.

Het is de grote verdienste geweest van Luitenant-Kolonel J. Gelard, bevelhebber van dit bataljon van 1981 tot 1984, de volledige historiek te hebben opgesteld van de gebeurtenissen waarbij het 1 A in 1940 betrokken was.

Het is geen droge opsomming geworden van krijgsverrichtingen want de auteur heeft contact gezocht met al de "anciens" die de oorlog hebben meegemaakt. De opgetekende getuigenissen van dezen "die erbij waren" heeft er voor gezorgd dat dit een zeer levendig boek geworden is dat men leest als een roman. De meeste artilleurs van het 1 A waren afkomstig van Gent of van de Gentse regio; het is dus een boek dat bij menige oudere Gentenaar herinneringen zal wakker roepen. Voor dezen die in 1940 deel uitmaakten van dit regiment is het buitengewoon boeiend. Eens begonnen zullen zij het boek in een adem willen uitlezen.

De waarde van dit document wordt verhoogd door het feit dat er 12 kaarten aan toegevoegd zijn, waardoor het mogelijk wordt de situatie uur per uur te volgen. Het bevat bovendien 35 foto's waarop sommigen zich misschien zullen herkennen.

Het boek kost 600 fr. en is te bekomen bij de A.S.B.L. "Musée de la Parole au Pays de Bastogne" - C/o Mr. René Gérardy - rue du Vieux Moulin 26 - 6650 Bastogne.

Moest er voldoende belangstelling voor bestaan, dan zal dit boek ook uitgegeven worden in het Nederlands. Lezers die daar belangstelling voor hebben mogen dit kenbaar maken aan de Heer Van Lishout - Brusselsepoortstraat 30 te Gent.

H.C.

ONZE GENTSE KEUKENRUBRIEK (Vervolg)

De Bloedworst : Het opgevangen varkensbloed moet seffens, best met een houten stok, duchtig geroerd worden om het ronnen of stollen te voorkomen. Men kan ook met een greep zout of een geut azijn hetzelfde doel bereiken.

Voor het vervaardigen van bloedworst gebruikt men, naast het bloed, de longen, hart en andere afval, ook afsnijdsels van spek en mager vlees. Het vlees wordt fijn gemalen of gehakt en gemengd met oud wit brood, het bloed, fijngemalen ajuin en peper, zout, foelie en gemalen kruidnagel. Alles wordt goed gemengd tot een dikke brij en gevuld in de goedgereinigde vellen (snaren of darmen). Het vulsel mag niet hard of stijf zijn maar eerder nogal dun, zo kan het eiwit en het bloed stollen bij het koken. Men doorprijkt de bloedworst met een naald en brengt ze in veel kokend water. De ketel wordt opzij geschoven zodat het water gedurende 15 à 20 minuten blijft koken, doch niet doorkookt, anders zouden de vellen barsten. De worsten laat men nu voorzichtig drogen en opstijven.

Witte worst : Men neemt voor de helft mager en voor de helft vet vlees, en mengt alles met in melk geweekt wit brood, een paar eiers en peper, zout en kruidnoot. Hier ook, op dezelfde manier vult men de vellen, doorprijkt de worsten met een naald en kookt ze gedurende 10 à 15 minuten in kokend water. Laten drogen en voor het gebruik braadt men ze in de pan. Het brood kan ook geweekt worden in 't kooknat van de afval, waardoor de worsten in de zomer minder rap zullen verzuren.

Droge worst : in een proportie van 2 kg. varkensvlees, anderhalve kilogram rundsvlees en anderhalve kilogram spek (in kleine stukjes gesneden, de twee eerste zaken redelijk grof gemalen), mengt men alles met zout, peper

en een paar gram salpeter en vijf gram suiker. De varkensdarmen worden heel vast met het vlees gevuld om openingen te voorkomen waartussen zich lucht zou bevinden. De worsten mogen vooral in het begin niet te snel drogen, dus niet bij een kachel of in de tocht. Vertonen ze aanslag, dan kan deze met een vochtig doekje verwijderd worden.

Leverworst : twee kilogram varkenslever, een kilogram

magere afvalresten van varkensvlees, een kilogram keulsepek worden samen opgezet met water en zout en mag men ongeveer drie kwart uur laten koken. Dan wordt alles fijn gemalen en een tweede maal aan de kook gebracht. Het eventueel te veel vleesnat wordt afgeschept. Zout, peper en gemalen kruidnagel worden naar smaak toegevoegd. Met het nu aandikkend mengsel worden de schoongemaakte snaren gevuld; ook hier moet men te stijf worden vermijden om bij het koken het barsten te voorkomen. Men prikt gaatjes in het vel en kookt de worst gedurende tien minuten. We bewaren ze dan op een koele, luchtige plaats in de kelder. Wil men de leverworst langer bewaren bv. een maand of langer, dan legt men ze in een Keulse pot, giet het kooknat er overheen zodat ze goed onderstaan en bedekt het geheel met 'n laagje vet.

Et voilà tout, besloot Oude Keukenpiet met het triomfantelijk air van een overwinnend krijgshoofd.

Tot slot van dit artikel kan ik echter niet nalaten melding te maken van een tekst mij toegestuurd door een vriend uit Opwijk, heer Paul Lindemans, over

Boekweitkoeken : In de jongste publicatie van Brabantica trof mij, in een studie over een steen gelegen op de grote markt te Brussel, het bestaan aldaar in 1517 van een winkel die Boeckwijt-Koeckhuis heette. Het bedrijf dat er in bestond voor de stedelingen boekweitkoeken te bakken werd er vóór 1517 uitgeoefend door een zekere Sander Coeckebak. Gewis is er een verband tussen deze persoonsnaam en het bedrijf. Deze bakkerij te Brussel, "op de nedermerckt", werd nog vermeld in 1673 : "in den Boeckweyt-koeckwinkel".

Volgt verder een gans betoog over de gronden waarin men boekweit kan telen en dat vroeger in onze streken boekweit ingevoerd werd uit streken

met arme gronden. Men besluit met te vermelden : dat waar men gemakkelijk tarwe kon winnen men geen boekweit kweekte maar wel graan.

Het artikel zegt verder : In een notariële akte van 1646 is er sprake van een Joanna Vlaeminck "haar generende met boeckwijtkoecken te backen op de Coelenmerckt".

De citaties geven ons de indruk dat vroeger het verbruik van boekweitkoeken in het openbaar best te vergelijken is met

dat van "fritten" nu. Voor de hongerige passant waren de boekweitkoeken een warme, smakelijke en voedzame beet. De koek was een vinger dik en kon ter plaatse uit de vuist verorberd worden.

Volgt nog een gedeelte waar het verschil wordt gemaakt tussen de voedzame boekweitkoek als kloeke kost in de zandstreek met de lichte pannekoek in de leemstreek waar die een feestelijk "banket" gebak was. Voor "spoed brood" of voedsel in periode van aardappelplaag was het een uitkomst.

R. V.
('t vervolgt)

VRAAG EN ANTWOORD

Naar aanleiding van de vraag van de Heer **B. Machiels** (Gh. Tyd. 1985 - N° 3 - p. 180) schrijft de Heer **Jacques Brun** ons o.m. het volgende : "Voor wat de jaren vóór 1940 betreft kan ik daar niets over vertellen. Wel kan ik u melden dat na de oorlog de Firma V. & L. De Baerdemaecker, Fiévéstraat 26 te Gent, expediteurs en scheepsmakelaars, gedurende 2 of 3 jaar vluchten van uit St-Denijs-Westrem heeft ingelegd, met vertrek elke zaterdag. De promotor daarvan was de Heer Olaf Poulsen-De Baerdemaecker, een ex-oorlogspiloot. Als ik mij goed herinner gebruikte men destijds DC3 en C47 (?)

Er werd destijds trouwens een film vervaardigd teneinde dergelijk vervoer per vliegtuig bij de duivenmaatschappijen te propageren.

In verband met "**O Pepita**" ontdekten wij nog volgende tekst van onbekende origine : "Was vroeger een zéér populair Duits koorlied. Het is een juweeltje van zangacrobatie dat de sierlijke danspassen van een ballerina vocaal nabootst."

AANVULLENDE LEDENLIJST

2218. Metelmann Kl., Hertstraat 35, 9000 Gent
2219. Goossens W., Alfons Biebuycklaan 12, 9219 Gent(Gentbrugge)
2220. Bollingier L., Lange Kruisstraat 13-b2, 9000 Gent
2221. Brandt Kl., Zilverberklaan 39, 9030 Gent(Wondelgem)
2222. Fournier Et., Voetbalstraat 56, 9219 Gent(Gentbrugge)
2223. Delmotte W., Gaston Gheldolfiaan 74, 9910 Gent(Mariakerke)
2224. Devreese R., Alfons Braeckmanlaan 264, 9110 Gent(Sint-Amands-
berg)
2225. Devriese L., Tieltstraat 120, 8870 Pittem
2226. De Wilde A., Emiel Van Swedenlaan, 9219 Gent(Gentbrugge)
2227. Depauw N., Paardstraat 9, 9000 Gent
2228. Scheiris C., Koerspleinstraat 26, 9110 Gent(Sint-Amandsberg)
2229. Desmedt J., Weerstandsplein 19, 9000 Gent
2230. Knockaert R., Sleepstraat 92, 9000 Gent
2231. Verschraegen E., Jasmijnstraat 56, 9000 Gent
2232. Mw Tavernier M., Kaaistraat 8, 8400 Oostende
2233. Vincent J., Sint-Annaveld 16, 2840 Haacht
2234. Delcart Victor Frisstraat 16, 9000 Gent
2235. Dobbelaere W., Hendrik Consciencelaan 8, 9950 Waarschoot
2236. Van Gele J., Sint-Salvatorstraat 145-147, 9000 Gent
2237. Van Overbeke W., Sint-Gerolfstraat 68, 9810 Gent(Drongen)
2238. Mej. Vandenbroecke M., Rozebroekstraat 103, 9110 Gent(Sint-
Amandsberg)
2239. Mw Lippens D., Hubert Frère-Orbanlaan 435, 9000 Gent
2240. Decarnière G., Mageleinstraat 1, 9000 Gent
2241. Mw Dewasch K., Groot-Brittaniëlaan 50, 9000 Gent
2242. Handovsky F., Avenue des Mimosas 33-b1, 1150 Bruxelles
2243. Mw De Block G., Aannemerstraat 49, 9110 Gent(Sint-Amandsberg)
2244. Mw De Smet S., Antwerpsesteenweg 48, 9000 Gent
2245. De Groote G., Poolse Winglaan 33, 9820 Gent(Sint-Denijs-
Westrem)
2246. Waeri R., Bevrijdingslaan 97, 9000 Gent
2247. De Paepe D., Koningin Elisabethlaan 126, 9000 Gent
2248. Mw Hutsebaut Y., Hubert Frère-Orbanlaan 16, 9000 Gent
2249. Mw Minnebo S., Acacialaan 9, 9120 Destelbergen
2250. Speckaert R., Hubert Frère-Orbanlaan 541, 9000 Gent
2251. Nival E., Olijfstraat 17, 9000 Gent
2252. Lambein R., Europalaan 70, 9120 Destelbergen
2253. Mej. Mertens M., Holstraat 47, 9000 Gent
2254. Wuytinx D., Ledebeekweg 161, 9130 Lochristi